

Ціна 2.00 дол.

НОВІ ДНІ

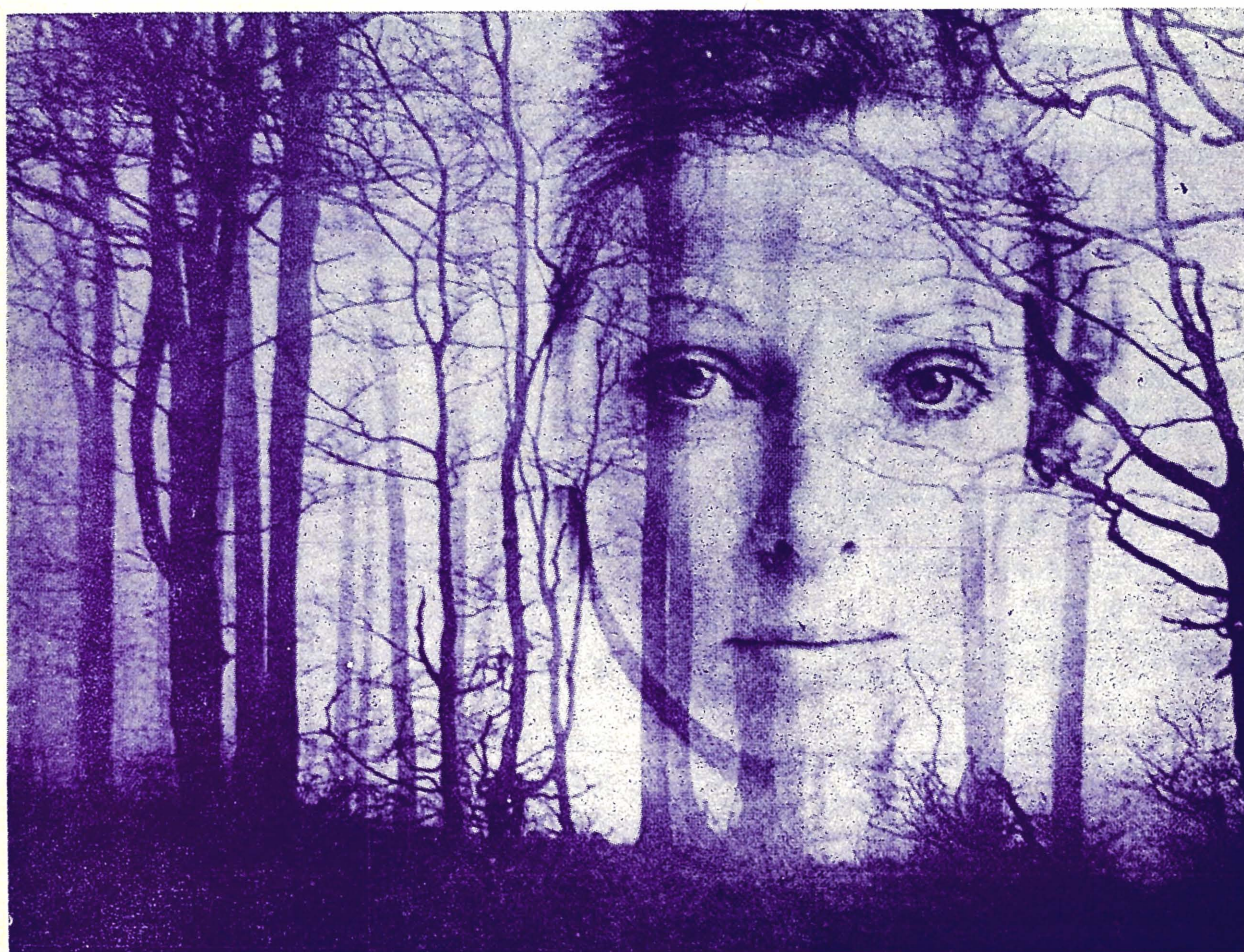
• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XXXV

ЛЮТИЙ — 1984 — FEBRUARY

№ 408

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волинняк

Видає

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

Мар'ян Дальний -- головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохевич, Василь І. Іришко,
Дмитро Ігнатишин, Олександр Поповал, Іван Манастир-
ський, Карпо Роговський.

Телефон: (416) 621-2605

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 15 доларів

США — 15 доларів

АВСТРАЛІЯ — 14 австрал. доларів

Всі інші країни рівновартість 15 доларів
американських.

Чек і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Бостон і околиці:

Mrs. L. Dijak, 115 Connell Dr.
Stoughton, Mass., 02072, U. S. A.

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Петро Косенко — СОНЕТИ	1
Елізабет Баррет Браунінг — Я ДУМАЛА ПРО ТЕ...	1
Джон Кітс — СОНЕТИ (переклади Іра Славутича)	2
Юрій Булат — ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ ЖЕРТВАМ ВЕЛИКОГО НАРОДОВБІВСТВА	3
Євген Гаран — СПЛЯЧА КРАСУНЯ	5
Геродот — ...ЗА МОГИЛИ БАТЬКІВ	6
Григорій Нудьга — УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ СВІТОВОЮ КУЛЬТУРОЮ	7
О. Вікул — ІСТОРІЯ ТАНКУ НА УКРАЇНІ	10
Мирон Максимів — "МУСИКУС БОРТНЯНСЬКИЙ"	12
О. Кобець — ЯК БУЛО З ГЕНЕРАЛОМ ТЮТЮН- НИКОМ	13
Олекса Гай-Головко — ДЕЩО ПРО ЖИТТЯ І ДО- СЛІДИ АКАДЕМІКА ФЕДОРА ОНУФРІЙЧУКА	17
Марія Гарасевич — МИКОЛА КОВШУН (закін.)	19
Лев Яцкевич — КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У 2,000 РОЦІ	21
Борис Мигаль — КАНАДСЬКИЙ ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ З 1981 Р.	22
Т. Хохітва — ДОСВІД У СУМНІЙ ЦЕРКОВНІЙ ДІЙСНОСТІ	24
В. Чапленко — У СПРАВІ СВУ-СУМ	26
Г. Оглядна — ЧЕРГОВА ЗУСТРІЧ ІЗ ТВОРЧІСТЮ І. МАРАЗ ПЕТРОВСЬКОЇ	27
Х Х Х — НОВИЙ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК	28
Джон Квілл — ЗМІСТОВНІ СПОГАДИ	28
Д. Рибалка — "ЧИ ВАРТО РОЗ'ЯТРУВАТИ РАНУ?"	30
Х Х Х — БЛ. П. МАРІЯ ПЕРЕДЕРІЙ	32

На першій сторінці обкладинки: ФОТО-ПОЕЗІЯ БЛ.
П. ТАРАСА КУЩИНСЬКОГО. (Статтю про покійно-
го мистця читайте в наступному або квітневому
числі "Нових днів")

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

СОНЕТИ

Петро КОСЕНКО

О ЮНОСТЕ МОЯ!

О юносте моя! Буремний мій світанку!
 Б купелі катаклізмів хрищене дитя!
 З тобою я колись віддав би пів життя,
 Щоб чужину обнять, як непокірну бранку.

З тобою мріяв я про скатерть-самобранку
 Тієї чужини до самозабуття
 І певно, юносте, за всі ті маяття
 За ту незбагнену і дивну забаганку

Неначе в нагороду вздовж і впоперек
 Пройшов я ті чужини всіх і всяких Мекк
 Та чудотворної не бачив скатертини.

Усі заморські чуда то лише мара!
 Найбільше чудо з чуд — це ласка батьківщини —
 Початок і кінець усякого добра!

1982

ЧОМУ?

Не раз я думаю: чому то власні діти
 Не слухають порад досвідчених батьків?
 Чому вони отак на протязі віків
 На смітник кидають батьківські заповіді?

Чому, чому з любов'ю виплекані квіти
 Кривавлять душу нам на схилі наших днів?
 Чому в чужих божницях серед бовдурів
 Чужому богові дають святі обіти?

За що, за гріх який в перевертні ідуть
 І батька з матір'ю і гудять, і кленуть
 За те що страдники були такі порядні.

Пробач, читачу мій, я, бач, нервовим став —
 Такі часи тепер настали безпорадні —
 Чи ти, бува, себе в цих дітях не впізнав?

1982

ЧИ ТРЕБА НАМ...

Чи треба слізні нам щоденні панахиди
 На згадку про гіркоти визвольних невдач?
 Чи треба жалісний нам ритуальний плач
 Від криги Арктики до криги Антарктиди?

Чи треба академії-ефемерида,
 Де з легкої руки мастак-доповідач
 На наших же очах, мов цирковий трюкач,
 Нам визволяє Київ, море і бескиди?

Нам треба вчитися таких архинаук,
 Щоб наше вибити з чужих ворожих рук
 Не сумом панахид чи трюками містерій,

А гомоном ієрихонської труби,
 Який підважить фундаменти всіх імперій
 І покладе їх у заслужені гроби!

1982

Елізабет БАРРЕТ БРАВНІНГ

Із збірки "Sonnets from Portuguese"

Я думала про те, як Теокрит співав
 Про чар солодких днів, про днів квітучий мед,
 Що нам його життя, життя невпинний лет,
 Неначе щедрий дар — рукою простяга.

У роздумі над тим, я крізь серпанок мрій
 Побачила себе, своє життя, мій світ —
 Солодкість і відчай мелянхолійних літ,
 Що простелили тінь і, в постаті прудкій,

Шугнули за плече. Ляк спокій мій зборов,
 І раптом хтось мене схопив за кінці кіс,
 А голос з-за плечей дзвінкі слова поніс:

"Вгадай, хто я такий, і з відкіля прийшов"?
 "Ти смерть" — шепнула я, в тремтінні срібних
 сліз, —

А голос продзвенів: "не смерть я, а любов"!

переклав Лев Яцкевич

Коли наляжуть хмари на долини
В понуру пору, — вирунає день
Ясного півдня і рубає впень
Почахлу пітьму з неба верховини.

Позбувшись болю, весняні хвилини
Беруть права обновлених вишень;
І грають вії з подувом лишень,
Немов пелюстка — з дотиком краплини.

Найбільш сумирні миготять думки!
Гілля брунькує, зріє плід, з осоння
Яскрять снопи, осінній день лункий,
Щока Сафо, дитячий сміх спросоння,
Пісок годинника сипкий ущерть,
Струмки в лісу й поета рання смерть.

Коли турбуюся, що я помру
І мозку творива перо не скосить,
І скарб не ляже в книжному бору,
Неначе в засік зерно, стигле досить;

Коли на ночі зорянім яву
Я бачу віще наростання хмари
І думаю, що я не доживу
Узріти слід її, магичні вдарі;

І ще коли, о творчосте моя,
Тобі не зможу мовити привіту,
Не чути відгуку, — в ту пору я
Стою бентежно край земного світу
І відчуваю: кане в небуття
Любови й слави страчене життя.

ОГЛЯДАЮЧИ МАРМУРИ ЕЛДЖІНА

Мій дух ослабнув — смертності тягар,
Немов дрімота, володіє мною,
Віщує все природою сумною,
Що я помру, не збувшись примар,

Як той орел, що втратив гін до хмар.
Та є ще розкіш — плакати з луною
Вітрів, що гідно боряться з маною,
Щоб око ранку вийшло з-за котар.

Ці ледве явлені звитяги мозку
До серця вносять ворожнеч ясу —
Як диво мармурів, що поголоску
Ведуть у світ про Греції красу,
Порівнюючи фризи, що ми хвалим,
Із сонцем, тінню і величним шквалом.

ДО ГОМЕРА

Стою здаля у повнім незнанні
І пильно слухаю про вас, Киклади,
Як той, хто мріє — десь у глибині
Знайти корали і дельфінів знади.

О так, ти був сліпий! Та з тьми тенет
Юпітер вивів твій талан багатий,
Тобі Нептун морський напнув намет
І бджолам Пан велів тобі співати.

Відтоді сяйво йде з горбів темнот!
Провалля гір являють зельні вії;
Брунькує ранок зопівночі, з грот;
Потрійно зір, у сліпоті, зоріє;
Немов Діані, сталося — ти узрів
І нашу Землю, й Небо, й Пекла зів.

Переклади з англійської Яра Славутича

Примітка перекладача. Сонети Джона Кітса взято з другого поширеного й поправленого видання його творів українською мовою, що готується до друку. Перше видання українських перекладів його поезій вийшло у світ 1958 р. заходами Українського видавництва в Лондоні. Зацікавлені набути твори Дж. Кітса мають звертатися на адресу видавництва "Славута":

Slavuta Publishers
72 Westbrook Drive
Edmonton, Alberta, Canada
T6J 2E1

ВИСТАВКА НАУКОВИХ ВИДАНЬ НТШ І УТГІ В ДЕРЖАВНІЙ БІБЛІОТЕЦІ В МЮНХЕНІ

Заходами проводу Дому Української Науки відбулася 2-22 листопада 1983 р. виставка повоєнних видань (1945-1983) НТШ, УВУ, УТГІ.

Виставку зорганізовано на закінчення відзначення 20-ліття існування Товариства Сприяння Українській Науці — у 110-літній Ювілей Наукового Т-ва ім. Шевченка.

Виставка відбулася в Головній виставочній залі Баварської Державної Бібліотеки і мала гарний успіх

Виставку відкрив директор Баварської Державної Бібліотеки д-р Ф.-Г. Кальтвассер. Програмою вечора керував д-р А. Фіголь. Привітальне Слово від міністра освіти Баварії, проф. д-ра Г. Маєра прочитав д-р Г. Вакербавер, міністерський радник і член Кураторії Дому Науки, який згадав про діяльність наших наукових установ у вільній Баварії.

Головну доповідь на тему: "Зобов'язання екзилу — мир для свободи, свобода для миру" виголосив голова Наукової Ради Дому Науки, проф. д-р В. Янів.

З нагоди Виставки видано окремий каталог еміграційних видань (1945-1983), в якому на 110 сторінках друку подані всі повоєнні видання Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка (НТШ), Українського Вільного Університету (УВУ) та Українського Технічно-Господарського Інституту (УТГІ).

Цей каталог можна набути за 5.00 марок або 2.00 ам. долари) в Секретаріаті УВУ.

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ ЖЕРТВАМ ВЕЛИКОГО НАРОДОВБИВСТВА

(слово на жалобній маніфестації в Торонто)

Достойний пане Господарю! Високодостойні Владики! Достойні Архипастирі і пастирі українських і братніх церков! Достойні федеральні і провінційні посли та члени Міських Рад! Дорогі представники польського, литовського й білоруського народів та брати і сестри козацьких земель Кубані й Донщини! Дорога Молоде! Жалобна І'ромадо!

В невимовному смутку та глибокій жалобі сьогодні ми вшановуємо пам'ять жертв навмисне створеного комуністичною Москвою великого голоду в Україні п'ятдесят років тому.

Ця велика національна трагедія відбулася на безмежних ланах родючого чорнозему України з ролі віковичного, жорстокого і підступного ворога людства комуністичної Москви, як носія імперської ідеї та виразника марксо-ленінської комуністичної ідеології. Ідеології, що відкинула всі тисячолітні надбання культури народів та утвердила безоглядножорстоким терором войовниче-безбожницьку, утопічну і для людства несприйнятливую марксо-ленінську комуністичну систему брехливого інтернаціоналізму.

З такою ідеологією комуністична Москва, що людством окреслена назавжди московським більшевизмом, здійснила найбільше й найтрагічніше в історії людства голодовбивство в Україні, замучивши свідомо створеним голодом понад одинадцять мільйонів ні в чому невинних людей. Одна третина замучених голодом жертв були діти.

Сьогодні я виступаю як свідок і жертва голоду, що пережив ув'язнення разом з моїми батьками та заслання на далеку, чужу, холодну, голодну і понуру північ вічної мерзлоти: будучи пухлим, я бачив безчисленні жертви замучених голодом, непосильною працею та безоглядним терором. Всі вони вмерли мученицькою смертю, в глибокій тузі і страшних стражданнях, далеко від рідної землі своєї батьківщини України. Сьогодні виступаю як свідок в імені мільйонів замучених голодом та терором жертв, що вкрили своїми кістками землі холодної, чужої півночі, землі вічної мерзлоти розлогої Колими. Зокрема виступаю в імені моїх батьків, моєї незабутньої родини, що складалася з вісімнадцяти осіб. Всі вони вмерли у великих муках повільної голодної смерті, в умовах незрозумілих і далеких людській уяві...

Ми, як малочисленні свідки великої трагедії нашого народу в Україні та на далекій півночі, таки пронесли в своїх серцях через голод, терор, катування, знущання та заслання ту велику, Богом призначену історичну місію сказати і голосити та нести у віки ту трагічну правду про великий голод, про велику національну трагедію і катастрофу.

Сьогодні поневолена й уярмлена Україна, в умовах безоглядно жорстокого терору, позбавлена права і будь-яких можливостей вшанувати пам'ять батьків, братів і сестер, пам'ять мільйонів жертв, замучених навмисне створеним голодом у 1932-33 роках. Московський комуністичний окупант ретельно приховує і замовчує, викреслюючи з історії "досягнення комунізму" свій великий злочин супроти людства, супроти української нації. Червоний окупант жорстоко переслідує і карає за одну лише згадку про створений ним же великий голод в Україні.

Однак історія і українська нація ніколи не забуває! Сьогоднішня понад десяти тисяч демонстрація — це свідчення нашої непримиренности та глибокої пам'яті про мільйонів жертв замучених голодом братів і сестер. Демонстрація, в перших рядах якої є українська молодь та наші сусідні братні нації, є великим історичним свідченням нашої солідарности у спільній долі в умовах московського комуністичного поневолення. Тому передусім до вас, молоде та братні народи, звернене моє слово і моє свідчення про голодомор. Бо самою історією і Всевишнім Творцем призначено вам ролі і обов'язок перед новим і прийдешнім поколінням та перед вільним світом відкрити страшну, печальну правду про нечувані в історії людства жертви, що впали в невимовних муках повільної голодної смерті. Правду про нашу національну Голгофу, що вічно буде нам світильником у боротьбі за нашу остаточну волю і національну незалежність.

Велика трагічна подія, що сталася півстоліття тому не є фінальною сторінкою нашої національної трагедії. Комуністична Москва постійно в наступі проти нашої історії, мови, культури, традиції та того суто національного орнаменту, що ставить нашу культуру високо в колі культурних націй світу, Москва прагне, всіляко знищити нашу живу національну субстанцію. Тому це є наш національний обов'язок перед жертвами замучених голодом та терором батьків, матерів, братів і сестер наших перед рясно окропленою сльозами і кров'ю рідною українською землею та Всевишнім Творцем Господом Богом нашим, — залишити сучасним і майбутнім поколінням свідчення про велетенську трагедію українського народу, в центрі якої вічно буде стояти піраміда, зложена з кісток жертв великого голодомору, що буде вічним свідченням і пересторогою сучасним та прийдешнім поколінням про диявольську природу комуністичної Москви.

Сьогодні, коли ми оглянемося з перспективи п'ятидесяти років, щоб поновити в пам'яті той трагічний образ, ми виразно бачимо ограбовану, сплюндровану умираючу Україну в голодовій облозі терористичних військ ГПУ та озброєних загонів спеціального призначення, що склалися з комуністів, комсомольців та активу Комітету незаможних селян — переважно асуспільно-злочинного елемента. Ці державно-терористичні банди, що були втіленням диявола, очолювали комуністи десяти та двадцятип'ятитисячники, переважно чужинці, надіслані Центральним Комітетом КПРС, що наділені були необмеженою владою сваволі й терору. Замикаючим кільцем голодової облоги

України були регулярні військові частини Червоної Армії. Вся ця терористична сила котилася велетенським валом нечуваної ваги по рясно окраплених сльозами і кров'ю українській землі, умирвлюючи й упресовуючи в родючий чорнозем ограбовану, розтерзану, принижену й осміяну велику націю, приречену умирати в конвульсіях голодної смерті, з тавром куркуля, класового ворога, буржуазного націоналіста. З тавром новітнього раба, упослідженого й забутого Богом і світом колгоспника, що став власністю нового робовласника — комуністичної партії, втілення зла.

Під галасливим гаслом соціалістичної перебудови всесоюзного економічного комплексу, індустріальної революції та колективізації сільського господарства, комуністична Москва в своєму диявольському широкозакроєному пляні переслідувала, передусім, національно-політичний аспект, що в практиці тоталітарно-комуністичного режиму був і є спрямований на фізичне знищення свідомої частини української нації й на перетворення решти гнобленого народу в цілому Советському Союзі (шляхом терору, брехні і підступу) в мовчазний та слухняний масив соціалістично-колгоспного безликого суспільства.

На тлі цієї жахливої картини Україна й суміжні козацькі землі Кубані, Донщини та Поволжя опинилися в обіймах страшної голодної смерті. Опинилися в умовах, де мученики й кати мучителі переплелися в одно пекельне коло, де зойки матерів і дітей в агонії голодної смерті заглушувалися комуністичною брехливою пропагандою про "щасливе колгоспне життя". Як на глум над мертвими, вивішували величезні транспаранти посеред вимираючого села з гаслом: "Життя стало краще, жить стало веселіше".

Так у муках голодної смерті умирвлювано віковичного господаря української землі, єдиного стійкого носія національної свідомості на протязі століть, труженика селянина.

В той час, коли українська нація умирала голодною смертю, коли дороги та стежки позаростали бур'янами та чортополохом, а дерева стояли з об'їденою корою як німі свідки сваволі й необмеженого терору червоного комуністичного фашизму, коли на брукках українських міст та залізничних станцій лежали мертві матері з дітьми в руках, коли на безмежних ланах, оздоблених вартівими вежами, сновигали голодні пухлі, напівмертві люди-привиди — вчорашні господарі цієї землі — в пошуках їжі, в їхніх селах майорів чорний прапор як кара за невиконання хлібоздачі советській владі, а разом з тим як ozdoba умирвеного голодом села. В цей же час кати-мучителі розстрілювали по підвалах районних та обласних управлінь НКВД українського інтелігента та селянина, нареченого новим диким терміном — куркулем.

Опустошуючи українські села, окупант, силою червоного багнета висилає за межі України, на північ, найпродуктивнішого українського господаря. Так потяглися безкінечні потяги з упрасованим у телячих вагонах трудовим людом у напрямку далекої тайги, щоб там у лісових нетрях Вогодщини, Ахангельщини та Колими укрити своїми українськими кістками землю вічної мерз-

лоти. А тим часом комуністичні охоронники на чолі з найбільшим у світовій історії архикатом Йосипом Сталіном, з садистичною насолодою споглядали з вартових веж, що були споруджені в кожному селі по всій Україні, на награване селянське майно, колективізоване й удержавлене комуністичною владою. Стежили й споглядали на агонію нації, на спустошені села й зруйновані або перетворені в стайні церкви. Споглядали на цвинтарище ще недавно гомінкого українського села, що перестало жити в реальному світі, того села, що оспіване кращими поетами України як символ краси і життя вічної України.

В нашій пам'яті і нашим зором свідків голодомору глибоко закарбувалися непроминальні, але, на жаль, як слід недосліджені понурі і докраю трагічні події, створені руками людини проти людини, що сталися в новітній історії в першій половині двадцятого століття. За події безоглядного терору, жорстокого переслідування, розкуркулення та заслання за межі України трудового селянства, за грабування селян у час так званої зернової викачки, примусову колективізацію, масові розстріли української інтелігенції та селян, врешті за навмисне створений великий голод в Україні в 1932-33 роках відповідає, як головний архітект, комуністична партія Москви на чолі з архикатом Й. Сталіном. Агентурна комуністична партія України також відіграла ганебну і злочинну роль в час національно-визвольної війни України проти московського більшевизму в 1917-20 роках. Вона своєю безпосередньою участю в колективізації, грабуванні селян та терорі допомагала здійснити диявольський плян Москви, — плян великого голоду.

Півстоліття тому московський червоний молох прокотився по окривавленій землі моїх і ваших батьків, а сьогодні шалено котиться, добагрений нашою кров'ю, по країнах Європи, Азії, Африки та Південної Америки, поширюючи свої володіння. Він несе на своїх багнетах духову та фізичну смерть аулам і печерам, куреням і палацам, садам і джунглям, убиваючи бактеріологічною зброєю населення героїчного Афганістану та далекої Камбоджі. Ми, як нація, що стала першою жертвою червоного фашизму, мусимо нести правду у вільний світ, щоб наша національна трагедія комуністичного голодомору не була лише епізодом в історії, а стала нашою повсякденною огненною молитвою за душі замучених, молитвою за долю сучасного й прийдешнього покоління нашої трагічної вітчизни України.

Мусимо ствердити, що історія жорстоко помстилася над великою нацією за те, що в рішальний історичний момент не спромоглася напружити свою силу національних м'язів і розірвати назавжди кайдани неволі. Особливо історія немилосердна до нації, що вилонила з себе братовбивників свого народу. І за це довелось платити дань.

У вирі страшних і трагічних подій, що відбувалися в Україні в 1929-33 роках, автор цих рядків, маючи від роду чотирнадцять років життя, перебував разом з батьками в засланні на далекій півночі серед голодних і пухлих, приречених умирати селян в умовах, що годі передати словами. Голод, знущання та безперестанне етапу-

вання в глибину північних хащів на вірну смерть, кинули мене на втечу з цього царства смерти, на Україну.

Діставши благословення матері, бо батько і два старші брати уже були розстріляні в м. Вологда, ми з молодшим та з такими ж обездоленими дітьми "клясових ворогів, кулаків" поповнили армію бездомних ватаг, що тисячами оперували по Совецькому Союзу. Саму втечу з заслання на Україну можна окреслити як поневір'яння в підземних володіннях царства Персефони, де закон джунглів і сила п'ястук є невід'ємним правилом бездомного бродяги. Так ми дісталися на Україну саме в той час, коли колективізоване селянство умирало голодовою смертю. Діставшись до свого села Веселе, Хортицького р-ну на Запоріжжі, ми побачили понурі контури розвалених хат. Церква й школа лежали в руїнах. Перед нашими очима стояла чорна примара дійсності. Там, де було наше колись заможне село, в якому ми народилися й провели безтурботне дитинство, стояла цвинтарна тиша над згарищем. Люди вимерли з голоду, а дворища позаростали бур'яном та чортополохом. І тільки старезні дерева стояли, як німі свідки з похиленими вітами в знак глибокої жалоби і туги по умертвленому людові... Так ми з братом востаннє дивилися на колись казковий куток дідівського хутора та наше село, що було розташоване в мальовничому краї придніпров'я правобережної України, близько славного острова Січ. Повертаючись з руїн та згарищ нашого села до залізничної станції Хортиця брат мій, що мав дванадцять років, помер на моїх руках, серед мовчазного, вкритого трупами, степу...

Перед вами, дорогі брати і сестри, я намагався представити не суху статистику чисел і дат, а глибоко закарбовані в моїй свідомості вельми трагічні образи мною бачених і пережитих подій. Ті образи я не в силі змалювати й передати всю гаму розриваючих картин в Україні та на засланні далекої і чужої нам півночі, а також у моєму казковому краї. Для повного образу великої трагедії мого народу треба мати арсенал нових, ще не випробуваних слів і пензель майстра-генія. Я ж лише свідок, що залишив назавжди мій казковий край придніпров'я, мій куток чарівного і славного Запоріжжя.

І залишилась у моєму серці вічна туга та огненна молитва і любов до моєї розіп'ятої, але живої, як світ сонця, трагічної вітчизни України!

Вічна пам'ять жертвам великого народовбивства!

Травень 1983

**"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ
ВАШИХ ПОРАД І ДОПИСІВ
НА РІЗНІ ТЕМИ НАШОГО ЖИТТЯ.**

Євген ГАРАН

СПЛЯЧА КРАСУНЯ

(науково-фантастична евгеніка)

"Метро! Бульо! До-до!" — цими словами парижани характеризують три ступні нудної буденщини: "Поїзд! Праця! Спання!"

Зрештою, в Парижі не так уже й нудно. Зате в Совєтів "до-до" дістало урядове схвалення. Населення заснуло перманентно. Ціла Україна заснула. Трактористи хроплять під грушами. Вчителі дрімають, схиливши голови над столами. Все лежить наповал, повите прозорим серпанком сну, як у казковому царстві. Навіть Наталка-Полтавка, несучи на коромислі воду, сіла трошки відпочити та й заснула.

Йй снівсья Петрусь. Але тоді, як вона спала, життя не чекало. Літа минали і дівчина старілася.

Саме на той час крізь міжпланетний простір пролітав у летючій бульбі космічний принц. Зовсім випадково він побачив Наталку. Її краса вразила його в самісіньке серце.

Скептичний читач скаже, що згідно з установленнями, літературними нормами звичайна, рядова доярка навряд чи привабить принца. Для такого визначного чину автор мусів би подати партійну бригадирку. А чому не подав? Бо Натальчина врода притягає, як та сила земного тягіння, і без партійного квитка.

Принц приземлив свою летючу бульбу недалеко від дівчини і заспівав:

Сонце низенько, вечір близенько,
Лечу до тебе, спішу до тебе,
Ти ж моє серденько!

Рум'янці заграли на щічках Наталочки.

— Ой, хто це? — пролетіла блискуча думка, — Чи не Петрусь?

Та відкривши очі, дівчина побачила біля себе свиняче рило, яке лізло цілуватися. На принцовій плянеті мешканці мали руки й ноги як люди, а ст лише було поросяче.

— А, здохло б ти! Нюхаєш мене...

Дівчина підняла руку і рішуче відштовхнула від себе рило.

І власне цей механічний, між дівчатами так часто вживаний, порух збурих самолюбство космічного принца, і тут же гостеві в голову прийшло рішення одружитися.

Він розповів Наталочці про своє походження і додав, що після поцілунку його свиняче рило завжди перетворюється на лице.

Ой, за того Петруся
Била мене матуся.
Ой, лихо — не Петрусь,
Біле личко, чорний вус.

Вже скоро Наталочка соромилася за свою неучтивість. Вона була готова піти на всяку жертву, аби тільки відшкодувати вчинені збитки, і

цмокнула гостя в щоку. Це тоді рильце усміхнулося і перетворилося в Петрове лице.

Принц божився, що його кохання немає дна. Він наполягав на шлюбі, і то невідкладному. Сьогодні нам стає ясно, чому. Бідолашний жених уже був непершої молодости.

На його плянеті життя людини протікає в чергуванні подвійної форми, щось подібне до стадій гусениці й метелика. Наш принц був у стадії гусениці. Він їв, пив і аж лиснів від товщу. Тепер саме припала нагода поласувати. Шлюб з Наталочкою принесе численні українські борщі, голубці і вареники. Але для принца лишалося ще тільки п'ять років цього розкошування. Після того він завінеться в шовковий кокон і засне, як мумія в труні. Цей сон покладе завершення гусеничній стадії і кінець подружжю.

В коконі принц відбуде метаморфозу. Він перетвориться в метелика. Він одержить пару гарних червоно-чорних крилець, а його свиняче рильце стане довгим хоботком для пиття медового нектару. Він випурхне у білий світ, полетить до жінок-метеликів і бавитиметься з ними, співаючи і сміючись. Ті самички покладуть яєчко в затишку і з яєчка вилупиться новий принц чи принцеса.

Для історії залишається таємницею, чи принц наперед повідомив Наталку про всі ці порядки і звичаї. Але ми вже знаємо, що він дуже наполягав на негайному, американському шлюбі. Ця вимога і Наталчина кваліфікація згода дають причину підозрівати деякі недотягнення. Фиглі-миглі. Може навіть принц живив гіпнозу.

Отак дівчина подивилася довколо себе на верби, на Ворсклу і на Панянку. Її погляд коротко спинився на трактористах, які хропіли під грушами. Потім вона хитнула головою до принца: "Ідьмо!"

Космічний гість широким жестом запросив дівчину до своєї летючої бульби і вони полетіли у відкриті простори.

Ми не одержали більше ніяких новин про Наталку-Полтавку. Але очевидно на новій плянеті дівчина справила глибоке враження. Бо з тих пір в Україну почали в'язати космічні гості, шукаючи місцевого шлюбу. Вони позабирали не тільки дівчат, а навіть старих дів і підтоптаних вдовичок. На цих останніх, власне, прийшов великий попит, бо так думалося, що вони вміли варити й готувати.

Скоро дійшло до того, що в Україні зникло все жіноцтво. Наче його пилесосом щось висмокчало. Начисто. А трактористи і далі хропіли собі під грушами. Вчителі дримали, схиливши голови, і час від часу стукалися ними об стіл, підносили голови і дримали далі.

Численні дослідники спершу в'язали космічне сватання з уживанням гіпнозу. Чому жінки відлітають з рідного оточення на вічну розлуку? Чому згоджуються на нижчу стадію гусениці? Адже вісутність крил ніколи не пустить їх у високе товариство метеликів. Та в дійсності гіпноза тут нічого до діла не мала. Жінки самі заявляють, що краще жити на чужині, аніж маячити в осоружному стані "до-до".

ЗА МОГИЛИ БАТЬКІВ

(Геродот, Історія: книга IV)

(Грецький історик Геродот, що жив у 5-му столітті до Христа, розповідає як перський король, Дарій, переправившись з величезною армією через Дунай, напав на скитів. У той час (VI ст. перед Хр.) скити заселяли причорноморські степи України і сумежні землі, між Дунаєм і Доном. Скитські полководці, свідомі чисельної переваги ворога, не вдавалися у бій. Вони безнастанно відступали і, тримаючи своє військо на відстані одного дня маршу, вели за собою ворожі полки по цілій території Причорномор'я. Нижче подаю фрагмент із Геродотового оповідання. — Перекладач.)

...Отаке воно діялось раз-по-раз і йому не було угаву. Тоді Дарій візьме та й пошле вершника з посланням до скитського короля Ідантірса. "Шановний добродію, — мовив Дарій, — навіщо ви тільки те робите що втікаєте, тоді коли вам краще личило б вчинити одне з двох: або ви вважаєте себе спроможним устояти перед моєю силою, тоді покиньте ваші викрутаси, зупиніться і бийтесь. Або, якщо ви визнаєте себе не дуже то могутніми, то так само залиште мотатись, принесіть мені як вашому володареві дари із води і землі, і станьмо домовлятись."

На те Ідантірс, король скитів, відказав йому таке: "Оце є моя відповідь тобі, персе: я не втікав зі страху перед ніякою людиною давніше і не втікаю перед тобою тепер. Та й я нічого іншого не роблю зараз від того, що я звик робити в час миру. Що ж торкається моєї відмови битись з тобою таки тепер, то я хочу вказати на одне: в нас немає ні міст ні засіяного збіжжя, щоб ми боялись за їхнє знищення. А як вже конче нам прийшлося би битись із вами то хіба за могили наших батьків. Ану, розшукайте їх і пробуйте знищити, тоді ви побачите, чи ми станемо битись. А до того часу ми не будемо з вами задаватись, хіба що мені прийде в голову якась інша добра думка. Оце тобі про боротьбу. А моїми володарями я вважаю тільки могого предка Зевеса і Гістію, скитську королеву. Та й дари з води і землі я тобі пошлю такі, які тобі, на мою думку, належаться. За те ж, що ти назвав себе моїм володарем, я тобі щиро бажаю, щоб тебе не минула лиха година".

Така була скитська відповідь. Даріїв посланець повернувся, щоб донести про все цареві. А інші скитські королі, коли почули про Дарієві услів'я, на саму згадку про підданство попали у страшенну лють.

(переклав з грецької Остап Журавський)

Скільки нових передплатників
ви приєднали для "Нових днів"?

Григорій НУДЬГА

УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ СВІТОВОЮ КУЛЬТУРОЮ

З усіх видів народного мистецтва пісня чи не найглибше розкриває багатство душі народу, його творчі сили. Тому при описах того чи іншого народу завжди багато уваги займає питання, яке місце в його духовному житті посідають поезія, пісня, музика, здатність творити духовні цінності. Здавна народна пісня враховується при визначенні історичного обличчя нації, її місця у світовій культурі. Якщо хочете судити про творчу індивідуальність народу, про те, що в нього найпотасмнішого, найціннішого, то найкраще можна досягнути цього, вивчивши його народні пісні. Так говорив визначний французький письменник Ромен Ролан, подібно висловлювалися й інші визначні діячі світової культури...

У всіх слов'янських мовах збереглося й живе слово "пісня", яким визначається жанр поетично-музичної масової творчості. Це означає, що термін цей виник у давню епоху слов'янської єдності і зберіг за собою первісне значення аж до сьогодні. Пісню у ті давні часи співали, ведучи хороводи під час гуртової праці, на весіллях, урочинах і на похоронах. Про це маємо згадки в давніх записах іноземних істориків та мандрівників. Іноземці ще до створення Київської держави в описах життя "русинів" звернули увагу на дивну для них рису цих мирних людей: вони за різних нагод співають пісні і дуже опоетизовують навколишню природу — гаї, дерева, рослини, озера. Костянтин Багряноротний (X ст.) розповідає, що на острові Святого Георгія був священний дуб, "якому руси приносили жертви". У літописних записах є свідчення, що слов'яни поклонялися криницям, озерам, гаям, лісам. Тож не дивно, що у слов'янських, і зокрема українських піснях найдавнішого походження, таке велике місце посідає опоетизована природа.

У VII — X століттях у Європі і країнах схоч складається думка про слов'ян як про людей, що люблять музику, пісню, танець, мають пристрасть до мистецтва і художнього промислу. Так, арабський мандрівник Ахмед Ібн-Фадлан (X ст.) був якось присутній на похороні "знатного руса" і досить докладно описав цей ритуал. З померлим русом, розповідає арабський письменник, мали поховати й дівчину. Прощаючись із подругами, вона "заспівала довгу пісню". Що це була за пісня, Фадлан не пояснив. Можливо, дівчина співала про героїчні діла "знатного руса", а можливо, прощалася із світом.

Є ще одна дуже цікава подробиця у його описах похорону: у тимчасову могилу покійника близькі й друзі поклали "гарячий напій", плоди

і лютню". Пригадаймо, що й козаки, ховаючи своїх героїв співців, клали в могилу (чи на могилі) кобзу або якийсь інший музичний інструмент.

Дуже цінні відомості про музичні інструменти слов'ян знаходимо у "Книзі добрих скаргів" (930 р.) арабського письменника Ібн-Даста, який скористався також писемними творами інших авторів. Він засвідчує, що слов'яни люблять музику, мистецтво. "Є у них різного роду лютні, гуслі і сопілки. Їх сопілки на два лікті (завдовжки), а лютня їх восьмиструнна". Це дуже цінне свідчення, бо з нього довідуємося, що стародавня кобза мала вже й восьмиструнний стрій. Для тих часів це велике досягнення.

Наведені факти засвідчують, що слов'янські племена ще в добу формування і зміцнення Київської держави мали і в Європі, і в Азії добру славу як музиканти, співці, творці пісень, як здатні до художніх ремесел. Пізніше ці прикмети стали характерними рисами майже кожної слов'янської нації. Тривкі творчі традиції принесли цінні плоди...

На багатство української пісенної поезії в Європі звернули увагу ще за доби Відродження. Мистецтво тієї доби прагне до реалізму. В суспільному житті виявляються демократичні тенденції, а це загострює увагу до народу, творця і носія пісні.

Найбільшим і найталановитішим заступником народної пісні за доби Відродження був відомий французький учений-гуманіст Мішель де Монтень (1533-1592), родоначальник жанру есе. Монтень чи не перший підкреслив естетичну вартість народної пісні узагалі народної поезії, витвору людей, що живуть природним життям. Він же один із перших у своїх "Досвідах" розповідає про окремі епізоди з історії України.

Апологетика природи й природности в житті й мистецтві була характерною для поглядів багатьох діячів культури й науки доби Відродження. А оскільки для цієї доби було характерним пізнати якомога більше нових світів, то й українські пісні стають об'єктом зацікавлень насамперед тих народів, які мали безпосередні контакти з Україною.

Доба Відродження, пробудивши інтерес Європи до України, принесла й перші записи текстів українських пісень ("Дунаю, Дунаю" — у граматиці чеського ученого Яна Благослава) і фрагменти нових записів українських мелодій (у чеських збірниках духовних пісень). Тоді ж Ян Благослав у примітці до тексту української пісні подав дуже цікаве свідчення: "Є у тій мові пісень та віршів або рим багато... Мають багато метафор та інших фігур". З цього виходить, що майже півтисячі років тому на Заході про українську пісню уже "ходила добра слава", і залетіла вона туди не через письмо, а була наслідком живого зв'язку українського народу з його сусідами.

Багато місця займає українська дума і пісня у польських джерелах доби Відродження, а також у німецьких, особливо лютневих табулятурах, де збереглося кілька записів українських мелодій то під заголовком "козачок", а то й просто як

"рутенські" танці чи приспівки (коломийки). Як засвідчують листи французьких духовних осіб XVII ст. до короля, пісні українських козаків-невільників справляли на європейців велике враження. Українські думи сприяли виникненню не тільки поетичних жанрів під такою ж назвою (у Польщі), а й музичних творів, що також називалися "думи". Починаючи з XVI ст., в Європі вже говорять про українську пісню з пістетом.

У добу Просвітництва інтерес до народної поезії узагалі, а зокрема й до української, на Заході дещо послаблюється. У Польщі українськими думами й піснями цікавляться тільки деякі літератори й історики, у Франції інтерес до України підтримують історики, філософи, зокрема Вольтер. У XVIII ст., мабуть, найбільше "описів" і довідкових видань про українців з'являється німецькою мовою. У них не обминається і культура та фолклор, хоч, звичайно, з розвитком капіталізму Європа все більше приглядалася до природних багатств, до економіки прославленого краю козаків. Згадується і про те, що українці веселі, співучі, привітні і дуже люблять музику та пісню. Про думи та пісні України ще на початку XVIII ст. з захопленням говорить відомий німецький поет Ф. Гагедорн, у своїх подорожніх записках (1787) Галемард про українські пісні говорить як про відомі і давно прославлені в Європі. За свідченням Я. Штелліна українська бантура в середині XVII ст. була "добре відома в Німеччині". Нарешті, в другій половині XVIII ст., з'являється перший переклад (І. Міллера) української історичної пісні німецькою мовою. Наприкінці XVIII ст. публікуються переклади українських пісень французькою, англійською мовами. Почався новий період знайомства чужоземців з українськими піснями в перекладах мовами народів світу. Музична творчість України проникає у духовну культуру інших народів.

Загальновідомим є те, що в надрах Просвітництва зародилися перші паростки романтизму, тієї течії у суспільному і мистецькому житті народу, яка виявила особливу прихильність до народної поезії.

Народна пісня стає джерелом для письменників, стимулом розвитку літератури.

Велику популярність серед романтиків мали ідеї Й. Гердера (1744-1803), одного з найбільших прихильників і популяризаторів народної пісні.

Гердер висуває тезу, що початки історії і мистецтва слід шукати в середовищі простого народу. В народній поезії, зокрема піснях, закладена душа народу. Народні співці, барти, кобзарі є голосом народу. Народна поезія являє собою величчю історичну і естетичну цінність, вона — за-сіб "братання народів", її треба записувати, видавати, вивчати. Голоси пісень — це світова симфонія. Ідеї Гердера полонили багатьох, у тому числі й Гете, який також починає записувати народні пісні. На думку Гердера, чим ближче до природи стоїть народ, тим вища і цінніша його пісня. Таким народом він вважав українців і всіх слов'ян, у зв'язненні до яких Гердер закликає боротися за самобутність, звільнитися від ланцюгів рабства — "і ви зможете користуватися вашими прекрасними землями від Адріатичного моря до

Карпатських гір, від Дону до Мульди, справляти на них ваші стародавні свята мирної праці і торгу" "Ідеї до історії людства"). Про минуле слов'ян і місце їх у європейському світі Гердер висловлюється кілька разів і висуває т. з. концепцію "голубиного народу", яку сприйняли й інші вчені, зокрема Коллар. У книжці "Ідеї філософії історії людства" (ч. 1, кн. XVI, розділ IV) Гердер охарактеризував слов'ян як народ гуманний, гостинний, мирний і волелюбний, противник усякого насильства, як схильного до мистецтва, музики, співу, а українській пісні і думі пророкував великий успіх. Це особливо сприяло зростанню інтересу європейських народів до творчості народу України. Поза слов'янським світом українська народна поезія найбільше зацікавлення викликала в Німеччині, Австрії, де перші переклади з'явилися ще у XVIII столітті, а найбільшими пропагандистами її були Й. Гердер, Й. Венціг, Х. Тідге, К. Вальдбріль, Ф. Боденштедт та ін.

Досі вважалося, що англійська громадськість зацікавлення "варварським Сходом" виявила найпізніше, та виявлені нами нові матеріали спростовують це, і ми можемо ствердити, що Англія була в числі перших прихильників і популяризаторів українських дум, балад і пісень. Ще у XVIII ст. були спроби публікувати українські пісні англійською мовою. У Лондоні 1816 року вийшла перша нотна збірка російських та українських пісень англійською мовою. Це взагалі була перша збірка слов'янських пісень на Заході Європи, видання сербських пісенних зразків з'явилися 1827 р. Переклади дум і статті про них також з'явилися уперше англійською мовою 1840 р. У Франції українська народна поезія набувала слави у зв'язку з популярністю козацтва і козацької теми в літературі (П. Меріме).

Через Англію ще на початку XIX ст. слава про українську пісню прийшла і до США та Канади, де про неї написала прихильні статті Тальві. Про красу української народної поезії пишуть також Ю. Словацький, А. Міцкевич, Й. Шафарик, Я. Коллар, В. Ганка, до її джерел звертаються композитори В. Бетговен, Ф. Ліст, М. Глінка та інші митці початку XIX ст.

Доба романтизму звеличила і примножила славу української думи та пісні, спопуляризувала кобзарів-бандуристів як живих рапсодів слов'янського світу. Відомий німецький дослідник Г. Адам звернув увагу на те, що жодна європейська країна не дала так багато поетичного матеріалу для романтизму, як Україна. Романтизм вбачав у природі матеріальне підґрунтя поезії кожного народу. Багата, кольористична, лагідна природа України, за їхніми твердженнями, породила таку ж народну поезію. На Україні, як писала Тальві, кожне дерево, кожна билина, кожна гілка мають своїх поетів, а історія народу надала пісні й думі своєрідного змісту. "Під брязкіт зброї народ ставав музикальним", — пише канадський дослідник Тальві.

Романтизм розбудив також великий інтерес до перекладання українських пісень різними мовами світу. Романтики проголошують культурний обмін між народами природним станом загальнолюдських взаємин...

Європейська література доби романтизму розвивається під великим впливом ідейно-естетичних принципів народної пісенної поезії, не обходячи й скарбів українського фолкльору (письменники "української школи в польській літературі", німецькі, австрійські, французькі, чеські, словацькі, словенські прозаїки, поети, драматурги).

Авторитету пісні, завойованого в добу романтизму, уже ніхто не може похитнути, її трактують як мірило ступеню розвитку культури народу. Одною з провідних думок філософії позитивізму (XIX ст.) було заперечення можливості проникнути в суть речей, отже, завдання науки, мовляв, тільки описувати, систематизувати їх. Пісня також стає об'єктом опису і систематизації, науковим документом, а не явищем мистецтва. Естетичний критерій при вивченні пісні відходить на другий план, навіть для культурно-історичної школи. У зв'язку з цим майже всі дослідники, які писали про історію розвитку світової цивілізації, про культуру народів, вадалися і до пісенних джерел як документів духовної еволюції людства. Поряд із пісенним матеріалом, зібраним з усіх континентів, широко використовується і українська, переважно обрядова, пісенна творчість. Нею послуговуються як ілюстративним допоміжним матеріалом автори загальних етнографічних праць про Україну або окремих її етнографічних територій (французи А. Мільєн, Л. Леже, барон де Бе, англійці В. Ральстон, австрійці й німці Р. Кайндль, Г. Бідерман, чехи Ф. Ржегорж, В. Полєвка та ін.). З публікацій В. Ральстона деякі українські матеріали були внесені до популярної роботи Д. Фрезера "Золоте руно" (1890).

Значне місце займали українські думи і пісні як матеріал для порівнянь у працях історико-філологічного характеру В. Ягіча, Ф. Міклошича (про епос і епічний стиль) або Б. Хаджеу. В процесі таких зіставлень ясніше вирізнялися обличчя українського пісенного фолкльору, вироблявся погляд світової наукової громадськості на питання про місце і значення української народної поезії у загальній системі світової культури.

У другій половині XIX ст. з'являються спроби європейських учених і літераторів дати ґрунтовну характеристику української народної поезії, особливо історичної. 1874 р. у Києві побував французький учений А. Рамбо, де слухав народних співців і кобзарів (Вересая), а наслідком цього з'явилися його ґрунтовні розвідки про епос ("Епічна Русь"). Тісні зв'язки з Україною і українськими діячами мали італійці А. де Губеонатіс, Д. Чамполі, англієць В. Морфілл, німець П. Кремер (який також слухав спів Остапа Вересая і висловив оригінальні погляди на думи), француз Де Бе, чехи Л. Куба, Ф. Ржегорж, словак Й. Абрам, угорець Я. Ердеї та багато інших визначних діячів культури. Їхні праці вже мають узагальнюючий характер.

У другій половині XIX ст. за межами України широко обговорюються фолклористичні видання. Добру славу завоювали видання пісень В. Антоновича та М. Драгоманова, П. Чубинського, І. Рудченка, Б. Грінченка, "Етнографічний збірник", редований І. Франком та В. Гнатюком. Вони рецензувалися майже в усіх країнах Європи, у США, а дещо проникало і в країни Азії. Поряд з істори-

ко-філологічними розвідками про українську народну поезію у ті часи з'являються й музикознавчі праці, у яких порушувалися досить важливі питання, пов'язані з вивченням специфіки української народної музики та її мелосу (прооги чеха Л. Куої, англійця Ф. Бартілетті, німецьких та австрійських музикознавців).

Від дооірок у періодичних виданнях до окремих збірок — так можна сказати про стан публікації перекладів українських пісень і дум мовами народів світу в XIX столітті. Пісні та думи, підібрані за жанровим або тематичним принципом, часто зустрічалися на сторінках чеських, словацьких, угорських, французьких, німецьких, данських, дещо менше англійських, сербських, італійських та інших періодичних видань. Більші або менші публікації пісень і дум з'являються майже всіма мовами народів Європи, одночас українські пісні дедалі більше проникають у побут простого люду і в репертуар народних хорів, особливо сусідніх держав.

Перекладаючи пісні, поети прагнуть увести їх до хаги свого народу вже якоюсь мірою опрацьованими в дусі мистецьких традицій своєї нації. "Народні пісні поза рідною хатою, — писав італієць Д. Пітре, — усе одно, що гості, яких запрошують до родинного вогнища, запропонувавши їм попередньо переодягнутися"¹. Переодягнуті — деякі з них цілком акліматизуються в чужому середовищі, а деякі лишаються тільки рідною або знайомими. Так акліматизувалися у Данії переклади українських пісень Тора Манге, у Німеччині — А. Тідге, у Канаді і США переклади відомих і невідомих авторів. Принагідно скажемо, що на цьому ґрунті пісня і дума інспірувала зародження україністики в багатьох країнах Європи, зокрема в Румунії, Угорщині, Данії, Італії і т. д.

Європейська фолклористика другої половини XIX ст. у своїх наукових пошуках намагалася тримати в полі зору здобутки творчості багатьох народів світу. Зіставляються теми, мотиви, образи, музичні стилі пісень, витворених протягом багатьох століть. Як до української пісенної творчості ставилася світова громадськість, можна судити з таких слів визначного німецького ученого Р. Вестфала: "Літературна естетика, прийнявши українську пісню в коло світових порівняльних досліджень, визначить їй безумовно перше місце між народними піснями цілого світу".

На початку XX ст. концепція фолкльору в культурі європейських народів знає певної девальвації, і хоч підноситься на досить високий рівень (наприклад, у Франції), усе ж пісню дехто, особливо з табору т. зв. модерних літературних течій, намагається трактувати як народний примітив. Треба сказати, що українська пісня за цих обставин не втратила своєї доброї слави, здобутої у добу романтизму. Її змістовність і краса, незаперечне народне походження були великим аргументом на користь тих, хто обороняв художньо-естетичну вагу народної поезії.

(Закінчення в наступному числі)

¹) Коккьяра Д. История фольклористики в Европе. — М., 1960, с. 380.

ІСТОРІЯ ТАНКУ НА УКРАЇНІ- УЛАМКИ І КРИХТИ

У "Dance Magazine" за листопад 1983 знаходимо оголошення Каліфорнійського університету: перший раз у Сполучених Штатах пропонують курс історії танцю, який дає ступінь магістра мистецтва. Мимоволі приходить згадка про одну з лекцій історії мистецтва професора Дмитра Антоновича в Українському Вільному Університеті в Празі (40-ві роки), де він говорив про підхід попередньої генерації учених до історії мистецтва як науки. Професор згадував, як його батько, історик Володимир Антонович, даючи йому книжку про історію мистецтва, дещо іронічним тоном сказав: "Візьми, це твоя естетика..." Учені того часу не вважали історію мистецтва за науку! А про історію танцю, очевидно, і мови не могло бути.

Цьому підходові ми завдячуємо факт, що маємо велику кількість записів пісень та звичаїв, а танцям уделено так мало уваги. Існує більш як 50 назв танців світських (для розваги), не включаючи обрядових, з яких дуже небагато знаємо як їх танцювали. На нашу думку, в обрядах і танцях, у віруваннях і з цим пов'язаних демонології, та і в нашому історичному побуті є надзвичайно багатий, майже незаторкнутий матеріал, який чекає дослідника-науковця, а також мистця-хореографа. Завдання мистця очевидно легше, ніж науковця, бо мистець має повне право своєю уявою доповнювати те, чого не можна науково удокументувати.

Прикладом може служити роман Івана Білика "Меч Арея", де автор так переконливо створив образ "античної України" IV-V століть, що дехто почав це цитувати, як історичний факт. Для контрасту: ще не так давно деякі вчені уважали, що Троя існувала лише в уяві поета Гомера, аж доки не знайшлась людина, обдарована уявою (Гайнріх Шліман), який відкопав Трою. А скільки ще менших і більших Троїв залишилося невідкопаними, особливо у нас?

Пам'яток, які відносяться безпосередньо до давньої історії танку на наших землях, залишилось небагато, але час-від-часу з'являються повідомлення про нові знахідки. Недавно знайдені в Києві та в інших центрах поселення XI-XIII століть срібні браслети з ритуальними зображеннями залишили покищо без відповіді нові запитання: хто і до чого їх уживав? Чи це були жрекині давніх культів плодovitости, чи може члени княжого двору виконували обов'язки жрекинь в дохристиянську еру і продовжували це і після введення християнства? Трудно ж повірити, що ці коштовні і майстерно зроблені предмети могли бути власністю простолюття і частиною їхнього шлюбного ритуалу, як це твердить сучасний радянський дослідник¹⁾. До інших небагатьох таких пам'яток належить знайдена в 1957 році у старій частині Чернігова чаша, в центрі якої зображена танцюристка і гусяр (XII стол.)²⁾.

З часів Київської держави лишилася дуже важлива пам'ятка про танок: на внутрішній стіні башні собору Св. Софії у Києві. Це зображення "скоморохів", які були танцюристами, жонглерами, співаками, поетами, музикантами й акторами; інакшими словами — професійними мистцями сцени того часу. Про походження їх не маємо відомостей. Дуже можливо, що це був вплив Візантії, бо є вказівки, що під час урочистої трапези на честь княгині Ольги у Візантії (IX стол.) гостей розважали співаки, музиканти та інші мистці. Згадки про скоморохів на Україні були ще в XVI-XVII століттях³⁾. Того типу "забавники" були знані по всій Європі. Можливо, що наші скоморохи виконували також роль трубадурів — поетів-співців лицарських ідеалів, але на це немає підтверджень. Можна здогадуватися, що за часів "теста Європи" Ярослава Мудрого, та й пізніше, коли центр культури пересунувся на Захід (скажимо, при дворі короля Данила), побут європейських дворів міг мати вплив на побут нашої вищої верстви, а тим самим і на її танці.

Чи і на скільки більше зближений був побут вищих верств до народу в давні часи, можна здогадуватися з опису давнього звичаю (давність якого, на жаль, неможливо установити) в "Описі України" Боплана, який перебував на Україні в роках 1630-1647. Його "Description d'Ukraine" опубліковано вперше французькою мовою в Руені 1650 року; його цитує В. Січинський у своїй збірці "Чужинці про Україну". Боплан пише:

"У всіх селах тієї країни є звичай, що селяни з жінками своїми і дітьми збираються кожної неділі і свята по обіді в загально прийнятому місці. Місцем цим звичайно буває коршма, де вони весело проводять решту дня; та лише чоловіки і жінки п'ють, а молодь проводить час, танцюючи під акомпанімент дуди. На цих танцях звичайно присутній буває пан з усією родиною. Деколи на його бажання танці відбуваються перед його замком, і він танцює з своєю жінкою та дітьми. В таких випадках пани і селяни забавляються разом. Треба взяти під увагу, що всі села Поділля і України оточені зарослями, куди літом ховаються селяни вразі наїзду татар. Ці зарослі віддалені часом на пів ліги, і хоч селяни тримають там, як рабів, вони все ж користуються старовинним правом і привілесом викрадення з цієї танцюючої групи молоді шляхетської дівчини, навіть як вона донька їхнього пана, при умові, що хлопець зробить це спритно... і його протягом наступних 24 годин не знайдуть в зарослях. Як йому вдасться переховатися, то його не карають, і він має право за згодою дівчини з нею оженитися. Якщо ж його зловлять раніше, то без суду відрубують йому голову. І це також стається, як він відмовляється женитися з дівчиною, яку викрав. Хоч я прожив там 17 років, то такого випадку не було... крім того, тепер селян більше утискають,

як раніше, та й пани стали багато більш горді і недоступні".

Чи цей звичай, описаний Бопланом, настільки давній, що вказує і на участь членів княжих дворів в ігрищах народу, як річ тоді дуже поширену і звичайну? Може власне тому це викликало таке обурення з боку церковних чинників? Документів про це не маємо. Лише німі стіни старих замків лишилися, свідки розквіту і занепаду середньовіччя. З цих руїн почала виростати нова ера — козаччина.

Яскравий образ в поемі "Чернець" Тараса Шевченка постає перед очима: старий запорожець іде в ченці, з Подолу до Межигірського монастиря танцює, а за ним вся запорозька братія провозає його аж до самої брами монастиря. Неможливо собі уявити цього періоду нашої історії без танцю. Експансивна і широка натура запорожців та контрастуючий спокій не лише київських монастирів, але й самого Києва — центру науки і культури — характерні риси цієї епохи.

Характерні і типові рухи українського народного танцю, яким ми його знаємо тепер, визначилися приблизно у цей період (XVI-XVII стол.). Саме в той час серед козаків Запорізької Січі поширився гопак і метелиця, а серед народу козачок. На нашу думку, козаки і селяни не конче мали свої окремі танці, мусіла лише бути виразна різниця у виконанні. При гетьманських дворах, де танцювали не лише місцеві, але й загально поширені в Європі того часу танці, виконання кроків було напевне більш витончене, як на селах. Цікавим документом про танок є записки К. Я. Гільдебрандта, члена шведського посольства до Богдана Хмельницького (1656-57 рр.), який описує одяг українських жінок і каже: "Вони добре танцюють, дотримуючи звичайно кроку чоловіка, а проте танцюють граціозно і з душею"⁴).

Говорячи про гетьманські двори, не можна не згадати про романтичну, фантастично авреолою оповиту, постать гетьмана Івана Мазепи. Чужа література і музика створили у великій мірі неправдивий образ. Але його постать притягала і наших письменників. Опис балу в маєтку Кочубеїв з нагоди приїзду гетьмана в історичному романі Богдана Лепкого "Мазепа" та опис балу у гетьмана, де він танцює метелицю з Мотрею в романі Федора Дутка "Великий гетьман" на жаль досі не інспірували ні одного з наших хореографів.

Роки після бою під Полтавою принесли Україні кріпацтво (остаточно закріплене актом Катерини II-ї у 1785 році), коли українська шляхта почала наслідувати побут поміщиків-північних сусідів. Та судячи з розповідей подорожніх чужинців, вона таки до деякої міри зберігала власні побутові риси. Росіянин князь П. Шаліков ("Путешествие в Малороссию", Москва 1803-4), описуючи життя і прийняття серед української шляхти (бушої козацької старшини), був здивований, що поруч із шляхтою він зустрічав на балах і родини священиків — річ нечувана і недопустима в Росії до кінця існування царського режиму. Читаємо, що "він на балі в Полтаві захоплювався однією красунею-попівною, яка прекрасно

танцювала"⁵). З іншої частини світу, лікар-француз Де ля Фріз ("Записки", 1812), людина, що належала до нації, де розвивався класичний балет і де постала перша у світі балетна школа (1661), з захопленням описує українські танці, зокрема "козачок", зазначаючи, що українки "виконують танець з такою досконалістю і грацією, що навіть і на паризькій сцені вони заслужили б оплески"⁶).

На зразок російських поміщиків, які у свою чергу взувалися на європейській моді того часу, українська шляхта XVIII віку почала заводити у себе кріпацькі, себто домашні, театри при панських дворах, виконавцями в яких були кріпаки. Залежно від смаків і зацікавлень пана, це були оркестри, хори, драматичні балетні трупи. Маємо описи вистав у князів Любомирських (1738); збереглися також відомості про театри Розумовського в Батурині та Завадського в Ляличах. На переломі XVIII-XIX століть існував театр поміщика Дмитра Ширая в селі Спиридонова Буда на Чернігівщині. Складався цей театр з 200 членів. Про репертуар цієї групи пише раніше нам згаданий П. Шаліков, який гостював у Ширая. Крім інших вистав, він бачив балет "Венера і Адоніс" Мюреллі. Про виконавців, яких він називає по-іменню, Шаліков каже, що вони "були б прикрасою найблискупішої прекрасної столиці"⁷). Театр Ширая був одним з перших кріпацьких театрів на Україні, що почав гастролювати по великих містах.

Актори-кріпаки нерозривно виступали у професійному театрі. Одним з них був творець реалістичного стилю виконання в українському (а пізніше також в російському) театрах. Це — Михайло Щепкін (1788-1863), приятель Т. Г. Шевченка; він працював у полтавському театрі, де директором був Іван Котляревський. Щепкін перший створив роллю виборного Макогоненка у "Наталці Полтавці" (1819), яка по сьогоднішній день не сходить із сцени українського театру. Ось слова, якими характеризує гру цієї ролі професор Московського університету Д. Крюков ("Несколько слов о сценическом искусстве", 1841): "До якої міри художність руху тіла важлива в справі сценічного мистецтва, цьому живий приклад являє собою наш незрівняний Щепкін, коли, граючи роллю старого козака в "Наталці Полтавці", він приспівуючи, танцює на сцені. Скільки простоти і добродушності у цьому танці! Який простір душі виявляється в кожному русі й до того ж скільки благородства в кожній позі!... Треба сказати, що цей козак у танці граціозніший і образніший, аніж багато добре вихованих героїв трагедії і всі водевільні джентельмени нашої сцени"⁸).

"До дев'яноста років дев'ятнадцятого віку українська п'еса майже не могла обходитися без співу, танців і хорів"⁹). З цих причин, очевидно, "перейти школу співу, і то досить основну, було обов'язком кожного солідного і викінченого драматичного актора"¹⁰). Ми досі не знайшли ніякої згадки про вишкіл українських акторів того часу з ділянці танцю, хоч він був важливою складовою частиною більшості п'ес в репертуарі XIX століття. У випадку Щепкіна можна припускати,

що крім виняткового вродженого таланту, він може і мав вишкіл в танку ще з часу свого перебування у кріпацькому театрі, бо згадки про балетні та інші школи при цих приватних театрах існують. Та з матеріалів нам досі доступних виходить, що вроджені здібності та досвід поступово набутий на сцені у виконанні ролей українського репертуару були основним вишколом акторів того часу. Очевидно, тут ми говоримо про репертуар український, а не міжнародний, який ставили оперні театри на Україні.¹¹⁾

У своїх спогадах актор московської сцени Пальм розказує про бенефіс у полтавському театрі Виходцева акторів Міодушевських, де "в кінці драми ("Трійцять літ або життя ігорка")... бенефіціяти танцюватимуть український танець "козачок" з новими фігурами"¹²⁾ Як виглядали усі ці танці? Як танцювали "старі фігури", ще перед вищезгаданими новими фігурами "козачка"? Багато ще дослідів треба, щоб дати відповідь на ці питання. Колекція згадок і похвал чужинців, що писали протягом років про наших виконавців танку, може бути лише заохотою для докладного перестудіювання матеріалів про наш танок. Та тут знову виникає основне питання: де існує такий матеріал і чи взагалі існує? На еміграції, очевидно, ці матеріали мінімальні. На Україні вони напевне є, але чи доступні вони дослідникам?

Тим часом, з кінцем XIX стол. наступила нова ера українського театру. Вона розпочалася у 1881 році виставою "Наталки Полтавки" у Кременчузі. Батьком нового театру був Марко Кропивницький, а незрівнянні майстри-артисти українського побутового театру кінця XIX і початку XX століть були не лише першорядними драматичними акторами, але також співаками і танцюристами. Постаті, які вони створили в побутовому репертуарі, включали усі ці елементи.

Отож, нічого дивного, що якраз із цього середовища вийшла людина, яка зрозуміла вартість народного танку, перша збирила і усистематизувала його елементи і зберегла таким чином цей скарб для майбутніх поколінь. Цією людиною був Василь Верховинець (Костів) — 1880-1938. Родом з Галичини, він спочатку працював у галицькому театрі, а пізніше став артистом та балетмайстром театру Миколи Садовського, і в співпраці з ним вводив танці у п'єси. Його першим твором в ділянці етнографії було "Українське весілля" (1912). У 1919 р. вийшла його книжка "Теорія народного українського танку", яка стала основою всіх пізніших дослідів та практичного вивчення українського танку. Книжка ця — це біблія нашого танку, яку мусить докладно перестудіювати кожен танцюрист, а особливо кожний хореограф, який працює чи збирається працювати в ділянці українського танку. Книжка ця стала базою розвитку українського танцю на Сході і на Заході, себто в Україні і на еміграції.

¹¹⁾ В. М. Василенко, "Русское прикладное искусство", стор. 303.

¹²⁾ там же, стор. 342.

³⁾ Українська мала енциклопедія, Буенос-Айрес, 1957, стор. 1761.

⁴⁾ W. Sichynsky, "Ukraine in Foreign Comments and Descriptions, New York, p. 156.

⁵⁾ там же, стор. 172.

⁶⁾ там же, стор. 178.

⁷⁾ "Український драматичний театр", Київ 1967, стор. 79.

⁸⁾ там же, стор. 86-87.

⁹⁾ Д. Антонович, "Триста років українського театру", Прага 1925, стор. 69.

¹⁰⁾ там же, стор. 72.

¹¹⁾ Оперний театр в Одесі відкрився 1809 року, в Києві 1867, в Харкові 1874-го.

¹²⁾ Д. Антонович, "Триста років українського театру", Прага 1925, стор. 63.

MUSICUS BORTNIANSKII

До замітніших подій культурного характеру в 1981 році на терені Торонто можна зарахувати постановня молоді організації, яка з бігом часу стала відомою як **Musicus Bortnianskii**. Ця нова в нашій громаді науково-музична й виконна організація поставила метою своєї праці виконувати й поширювати твори українських композиторів, класиків 18-го і 19-го століть. Ми бажаємо здійснювати нашу мету паралельно з західноєвропейською музикою. Уже сама назва організації **Musicus Bortnianskii** акцентує дуалістичний характер нашої мети, а саме, поєднання цих двох різних світів, сходу з заходом. Сам же Дмитро Бортнянський, вихованець Глухова, Петербурга і згодом Італії, а через те добрий знавець музики східної і західної Європи, у своїй геніяльності зумів звести елементи цих двох світів до спільного знаменника.

Наші початки були малозамітні. Мала група аматорів хорового співу, у головній мірі виконавців творів Бортнянського, сходилася і вивчала твори переважно класичних композиторів. З бігом часу кількість співаків збільшувалася. У червні 1982 року ми оформили музичну організацію хору й оркестри під назвою **Musicus Bortnianskii (Toronto)**. До цього нового музичного колективу включилися студенти факультету музики Торонтського університету, професійні співаки різних хорів нашого міста й солісти. Під сучасну пору — це заінкорпорована урядом музична одиниця, звільнена від оподаткування. Організація має свою дирекцію, складену з досвідчених людей різних професій. Упродовж року свого офіційного існування, **Musicus Bortnianskii** дав п'ять концертів, кожний з іншою програмою. Крім концертів музики Дмитра Бортнянського, наш музичний колектив має у своїм репертуарі твори таких композиторів як Максим Березовський, Артем Ведель, Галуппі (вчитель Бортнянського), Гендель, Вівальді, Гайдн і Моцарт. Наш виступ 6 травня 1983 року в церкві Пресвятої Євхаристії, де ми відспівали Єрусалимську Утреню Мирона Федорова, був під патронатом канадського

радія СіБіСі, яке зробило звукозапис на стрічці. 26 березня 1984 року можна буде почути цю відправу Єрусалимської Утрени на хвилях радіомережі СіБіСі. Рівно ж вже є в планах радія СіБіСі зробити звукозапис на стрічці концертів Бортнянського, які передаватимуться по радіо осінню 1984 року.

Не менш важливими є наші постійні розшуки творів Бортнянського, Березовського й інших композиторів 18 і 19 століть. Дотеперішні наші розшуки досить успішні. Нам пощастило віднайти твори, про які немає згадки в ніяких українських виданнях. Хотілося б згодом видати твори Дмитра Бортнянського і Максима Березовського повною збіркою, бо під сучасну пору вони вважаються малодоступними для виконавців і науковців.

Musicus Bortnianskii плянує продовжувати свої концертні виступи не тільки на терені Канади, але має намір концертувати в Європі й на інших континентах.

З наближенням 1988-го року, року Хрещення України, **Musicus Bortnianskii** уже зачав робити заходи, щоби на другий рік видати дві збірки платівок концертів Дмитра Бортнянського. До першої збірки належатимуть його 10 концертів на два хори, до другої 35 концертів на один хор.

Musicus Bortnianskii хоче повідомити українську громаду, що незабаром вийде, в дещо скороченій формі, перша їхня платівка "Єрусалимська Утрени" Мирона Федорова.

Засновник і музичний керівник **Musicus Bortnianskii**, Мирон Максимів, закінчив свої студії диригентури на музичній факультеті Торонтського університету. Раніше він одержав ступінь магістра славистики з того ж самого університету.

За короткий час свого існування, **Musicus Bortnianskii**, зробив великий поступ і залишив глибоке враження як серед української громади, так і серед канадських музичних кіл.

Така музична організація як **Musicus Bortnianskii**, корисна і потрібна нашій громаді, бо дає можливість, як українцям так і неукраїнцям дивитися на нас з іншої перспективи. Наша клясична музика (будьякого століття) належить нам і другим народам, так само як клясична музика інших народів належить тим народам і нам.

Мирон Максимів

85-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КАНАДІ

На програмі телебачення в Едмонтоні ("Кейбл 10") у грудні 1983 року відзначили 85-річчя української літератури в Канаді. Із доповіддю виступив д-р Яр Славутич, що досліджує українську літературу по цей бік океану. Доповідач накреслив силуетку життя і творчості першого українського поета в Канаді Івана Збурі. Іван Збурі написав свій вірш "Канадські емігранти" 30 грудня 1898-го року, незабаром після прибуття до Альберти. Заплановано вшанувати також інших, пізніших поетів і письменників, що почали свою творчість у Канаді. (М. К.)

ЛЮДИ — ПОДІЇ — ЧАС

О. КОБЕЦЬ

ЯК БУЛО З ГЕНЕРАЛОМ ТЮТЮННИКОМ

Від Редакції: Шістдесят років тому в Україні повернувся генерал Юрко Тютюнник, визначний учасник Визвольних Змагань, командир Другого Зимового Походу. У той час це був не єдиний випадок: того самого 1924-го року з вигнання повернулись проф. М. Грушевський, літературознавець і філолог А. Ніковський і цілий ряд інших українських наукових та культурних діячів, які повірили в можливість існування комуністичної формою, але національної духом і змістом Радянської України. У випадку ген. Тютюнника, мотиви повернення були інші. Історія в загальному зафіксувала про це небагато: відомо, що його намовили підслані агенти, які розповідали про можливість підняти повстання в Україні; відомо, що його схопили агенти ГПУ відразу після переходу Дністра. Подробиці того, що дійсно сталося, подає у своїх неопублікованих "Записках письменника" український поет, прозаїк і літературний перекладач О. Кобець (1889-1967). Уривок із цих спогадів, присвячений цій темі, ми тут публікуємо.

Літом 1928-го року мене познайомили в Харкові з інструктором сільсько-господарської кооперації Заярним. Кооператорів знав я багато, знали й кооператори мене, отже, нічого особливого, на перший погляд, нове знайомство мені не обіцяло. Заярний працював у "Сільському Господарі", на вулиці 1-го травня (колись Московська) число 18. Був це чоловік років тридцятьох, трохи нижче-середнього зросту, білявий, з застиглими, безбарвними очима, рідкими рудими бровами; мав пухлі дівочі губи, був вайлуватий, неповороткий, завжди ніби глибоко задуманий. Припадав на одну ногу. Чи то в нього природна була вада, чи набута в бурхливому житті нашого віку, я не знав.

Зацікавило мене в Заярному те, що він був тоді не тільки "радіо-малохольний", як і більшість харківського населення, і я між ними (радіо саме входило в моду), а й, як мені відрекомендували його — сам радіомайстер. Він робив радіоапарати. Моє захоплення новим знайомством кінчилося тим, що Заярний за кілька місяців змайстрував для мене дуже незграбну на вигляд, чорну, квадратної форми, коробку на одну радіо-лампу, і вициганив за неї з мене досить значну ціну. І я мав утіху, через причеплені до коробки навушники, інколи, крім звичайного шкварчання, почути ще й деякі музичні какофонії з харківської студії Всеукраїнського радіо-комітету, що містився всього за кілька кварталів від мого житла.

Поки Заярний виготовляв той радіоприймач, я мав нагоду ближче до нього придивитися. Цікавило мене: що це за чоловічок? Насамперед, від першої нашої зустрічі, він почав відразу звертатись до мене на "ти". Була така звичка у підрадянських людей. Але дуже скоро я став підсвідомо відчувати, що хлопець має на душі щось невисловлене, все намагається звести свої розмови зі мною на національні українські справи, висловлюється туманними натяками, набивається — просто набивається людина! — на інтимну дружбу...

Думалось мені про це так. Заярний знав, що я причетний до письменства, і мені здавалося, що всі ті його намагання походять від звичайного, властивого кожній людині, бажання поділитися з тим, хто "пише", чимось пережитим, або й цілою історією свого життя. І я старанно уникав таких розмов. Але часом спадало на думку й інше: чи не пасткою геопупівською тхне від тебе, громадянине Заярний? Бо, як і всякий підрадянський громадянин, я мусів бути дуже обережним. Подвійно я був обережний з Заярним ще й тому, що він же — комуніст. Цю мою настороженість до нього він, мабуть, відчував, бо за всякої чергової невдачі втягти мене у відверту розмову, виразно сумнів, замовкав, швидко прощався, але все похвальнося:

— Ну, ось уже скоро "апарат" буде готовий — занесу, прилаштую, тоді поговоримо...

Адресу мою він знав. Але я, чимдалі більше розчаровуючися в його здібностях радіоконструктора, сподівався, що той час настане не скоро, і на тому заспокоювався.

Та якось одного осіннього вечора Заярний з'явився з готовим радіоприймачем у моїй кімнаті на п'ятому поверсі харківської кам'яниці. І я примушений був стати єдиним слухачем його "сповіді", якщо можна так назвати його схвильовану розповідь про дні українського Відродження та про роллю в ньому його, сьогоднішнього кооперативного інструктора Заярного.

Мені дуже хотілось обмежити нашу розмову обсягом досить туманних для мене понять про катоди й аноди та про властивість довгих і коротких радіохвиль, але Заярний, швидко вичерпавши цю тему, несподівано, ніби між іншим, сказав:

— Бачив сьогодні на Сумській Тютюнника...

І пильно подивився на мене: яке враження?

Я відповів якнайбайдужіше:

— Ну, і що?

— Нічого... В наркомторзі працює колишній наш генерал...

— Ну, й нехай собі працює... Слухай, Василю, а що, коли твій приймач перестане працювати? — намагався я звернути з дразливої теми.

— Та кинь ти про це! — благально вимовив Заярний, — як треба буде, я й десять разів прийду й направляю... А чи знаєш ти, що в житті генерала Тютюнника я відіграв не останню роллю?

І на моє, знову байдуже, "не знаю", Заярний став похапцем, наполегливо, стараючися, щоб я, часом, не перервав його, розповідати...

Порушуючи всякі вимоги літературної архітекτονіки, мушу наперед сказати, що то була розповідь провокатора, в звичайнісінькому розумінні

цього слова і, водночас, то був несамовитий крик наболілої людської душі. Крик душі скаліченої, спотвореної й ганьбою прокляття таврованої, української людини.

Так, Заярний був українець. З діда-прадіда українець родом. з юнацьких своїх літ — українець переконаннями. Більше того — борець за долю свого нещасного, поневоленого народу. Борець, який раз, єдиний раз, перед обличчям смерті, спіткнувся, звернув із правої дороги борця і... покотився в безодню вічного прокляття.

Розповідь Заярного, несподівано для мене захоплююча, повна високодраматичних моментів, але повна й усяких побічних відступів, досить, зрештою, хаотичних, тяглася всю ніч — до світанку. Щоб переказати її дослівно, треба було би списати цілу гору паперу. Обмежуся переказом фактів.

Заярний згадав про знану відозву генерала Тютюнника, яку той опублікував тут, звертаючись до залишків колишньої своєї армії за кордоном, із закликом повертатися додому, яке це добровільно зробив сам Тютюнник, і працювати, спільно з радянською владою, на користь українського народу.

Я знав, що такий заклик справді опублікували. Але ж, як і кожний підрадянський українець, не вірив, у всякому разі, в "добровільність" такого звертання генерала до колишніх своїх вояків. Тишив себе тим, як і більшість українців, що колись історія скаже слово чистої правди і про цю трагічну подію в долі нашого народу.

Для мене цю правду несподівано тієї ночі сказав Заярний.

Заярний був членом Української Комуністичної Партії. Верхівка цієї партії в двадцятих роках злилася з капебеушниками — московськими комуністами — з партією КП(б)У. Заярний не "злився", залишився осторонь. Київське чека кинуло його в підземелля. Колишній однопартієць і соратник його по боротьбі за кращу долю українського народу, Затонський, відвідав Заярного у в'язниці вже тоді, коли Заярний відбув належний іспит усяких допитів з тортурами. Приніс йому смертний вирок. Сказав, що виконати вирок можуть кожної хвилини на наказ його, Затонського. Затонський, як відомо, "злився", і був тоді у комуністів всемогутньою людиною. Це його руками червона Москва жорстко розправлялася з непокірною Україною, десятками тисяч винищуючи цвіт української нації. Це він, разом із Петровським та Балицьким, підписав вирок про розстріл 359 героїв Базару. Затонський натякнув Заярному, що той має вибрати між смертю і життям, що с вихід, який він йому скаже в деталях завтра, а сьогодні Заярний повинен тільки погодитись на беззастережну службу комуністам... І на тому залишив камеру Заярного.

Заярному стало ясно, що його хочуть зробити зрадником усього того, чому він віддав так багато років свого юного життя. Він розповідав, що то була найстрашніша ніч у його житті. Він мусів вибирати між зрадою і смертю. І вибрав... зраду.

Другого дня Затонський власною автомашиною завіз його до якогось багато умебльованого мешкання одного з тодішніх київських комуністичних

вельмож. Там було добірне товариство: голова губчека Ліфшиць, усі члени ревкому і ще якісь майстри таємничих справ: За розкішно уставленим дорогими винами і стравами столом (це в час, коли на вулицях Києва десятками валялися трупи загинулих від голоду людей — підкреслив сам Заярний), йому запропонували умовити генерала Тютюнника повернутися з закордону.

Плян був справді диявольський. Заярному влаштовують голосну "втечу" з ГПУ, широко оповістять про це в пресі, газети потраплять за кордон, отже, там до нього поставляться з довірою. До того він матиме безліч власноручних листів від найближчих друзів і соратників самого генерала та його штабистів (писаних, розуміється в підземеллях ГПУ). А найголовніше — Тютюнника треба ввійти на гачок всеукраїнського повстання проти радянської влади, нібито цілком підготованого на терені всієї України. Чекають, мовляв, тільки його, Тютюнника, щоб очолив цей рух. І Україна, нарешті, буде визволена, — саркастично було заявлено Заярному. Потрібна була тільки згода самого Заярного. За успішне виконання цього завдання йому обіцяли, поперше, прощення його "прови" перед пролетарською державою, партією й урядом, отже — життя, а подруге — життя багате й безтурботне в майбутньому. За невиконання — невблаганна, невідклична смерть, яка його всюди знайде...

Заярний згоду дав.

Перший виїзд його й побачення за кордоном із генералом Тютюнником успіху не мали. Не зважаючи на купу листів і особистих спільних знайомств, не зважаючи на авреоло "героя", яка витала над "утікачем із лабетів ГПУ", генерал Тютюнник поставився до всіх пропозицій Заярного недовіркою, а до нього самого — підозрою. Був момент, коли Тютюнник, майже переконаний, що бачить у Заярному провокатора, притиснув був до його скроні нагана, і залишалось тільки порушити гашетку... Але тут, уже з власної ініціативи, провокатор, іще раз рятуючи своє життя, ударив генерала Тютюнника в найбільш чутливіше місце людського серця. Він пообіцяв вернутися в Україну і привезти власноручного листа від дружини генерала, тоді ще зовсім молодій дружині, яка все ствердить...

Заярного відпустили, і він повернувся до Києва. Затонський дуже лютував. Може тому, що не сам додумався наділити провокатора ще й листом від дружини генерала Тютюнника, яка теж сиділа в ГПУ і була в його цілковитій волі, а може й тому, що взагалі справа загальмувалася, а перед Москвою вислужуватися треба... Отже, він ухопився за пропозицію Заярного і вже через день провокатор мав довгого листа, писаного власною рукою дружини генерала Тютюнника, під диктат може й самого Затонського...

Заярний вирушив за кордон ще раз. Цього разу генерал Тютюнник сумнівів уже не мав. Він погодився — з єдиним провідником Заярним — виїхати на батьківщину, щоб очолити всеукраїнське повстання проти червоних гнобителів. Таємний перехід кордону відбувся на румунській території. Треба було переплисти човном Дністер. Підкуплена з обох боків чималими грошима ру-

мунська варта з цього боку охоче пропустила двох порушників кордону. Те, що генерал Тютюнник погодився переходити кордон у супроводі лише одного Заярного, схоже на байку, але Заярний клявся, що було саме так, і що в цьому — його особиста заслуга, яку, знову таки, треба завдячувати листові до генерала його дружини, яка в своїх писаннях змалювала Заярного, як найвідданішу людину, як рідного сина...

...Тільки човен із двома перебіжчиками пристав до українського берега, Заярний пошепки попросив генерала Тютюнника пройтися за ним кілька кроків — делегація повстанців чекає ось тут, за уступом скелі, і сам пішов наперед. За ним рушив і генерал. І вже через кілька кроків із-за найближчої скелі вискочив здоровило-гепеушник і з усієї сили вдарив генерала наганом по голові. Тютюнник упав непритомний. Його підхопили на носі і несли кілька кілометрів до автомашини на битому шляху. Заярний невідступно ступав поруч нош. По дорозі до авто генерал на одну мить очунав. Підвів голову, оглянувся навколо, очевидно, все зрозумів, побачив Заярного і вимовив тільки одну фразу:

— Ага, ти тут, Іудо?..

А потім знову непритомнів.

Дійшовши до цього місця розповіді та вимовивши слова опритомнілого бранця, Заярний на хвилину замовк, ніби ще раз переживаючи глибочини свого нелюдського злочину, або, може, чекаючи, чи не zareагує на цей драматичний момент якимось чином я. Я. промовчав. Як мовчав і під час усієї розповіді. Тоді Заярний розказував далі.

Генерала Тютюнника забрали в ГПУ. Від нього зажадали листа-заклику до всіх його співпрацівників за кордоном, щоб повертались на батьківщину. Поставили ті самі умови, що й Заярному і генераловій дружині: або смерть, або листа. Генерал Тютюнник вибрав смерть...

Але Москва вимагала більшого за смерть, хоч і видатної одиниці: їй треба було домогтися, — хоч би там що, — власноручного листа-заклику Тютюнника. І слухняні наймити московські довго домагалися від в'язня усіма доступними для них засобами такого листа. Але генерал Тютюнник уперто волів ліпше вмерти. Тоді знову, — може якраз на підшепти Заярного (цього він не сказав), чи вже з власної ініціативи, чекісти використали останній засіб. Генералові влаштували побачення в казематі з його дружиною, з маленькою дочкою на руках — з подругою його життя — вимученою, сторозтерзаною, як із хреста знятою... І новий ультиматум: або лист, або смерть і їй, і дитині, і, звичайно, йому — самому "винуватцеві"...

Заярний з особливим притиском підкреслив, що цього не зміг витримати і сам генерал Тютюнник. Він своє звернення, під дослівний диктат чекістів, написав і підписав...

За якийсь час Тютюнника випустили на волю: Він справді працював, як фахівець, у народньому комісаріаті зовнішньої торгівлі в Харкові, в будинку промисловості на майдані Дзержинського. Крім того, відомо, що за його сценарієм було зроблено одну видатну українську кіно-картину:

Другий його сценарій — про селянські заворушення на Лівобережжі України в XVII столітті — схвалений кінофабрикою, не побачив світу, бо незабаром і для самого генерала Тютюнника світ закrywся навки. Вивезений до Москви у двадцять дев'ятому році, він зник, і донині невідомо, де і як його знищили.

Заярний, "висповідавшись", прощався зі мною на світанку. Перед відходом, він, ніби жартуючи, сказав:

— Ти ж дивись, нікому про це — ані слова... сам розумієш... А втім — усю цю історію добре знає і, здається, вже опублікував для загального відома славнозвісний Бурцев у Парижі...

Я запевнив Заярного, за тодішньою обов'язковою формулою, витвореною в задушливому підрадянському житті, що я не тільки нічого не чув від нього, а що він і взагалі цієї ночі у мене не був, бо й сам я в ці дні десь поза Харковом... Заярний на це в'яло посміхнувся.

А взагалі — здавалося мені, що він якось побадьорішав, ніби звалив великий тягар із душі. Проте, на прощання, я запитав його:

— А як же тобі, Василю, віддячили?

— Віддячили. Мені запропонували або орден Леніна, або тисячу карбованців грошима...

— І ти вибрав...?

— Серебряники... — з уїдливым сарказмом відповів провокатор і, відчувши млявість стискання моєю рукою його на прощання, а може спостерігши огиду, яка мусіла перекривити моє обличчя, знову враз посумнів, повернувся до мене спиною і вийшов у затінений ранковими туманами сутінків коридор моєї кімнати.

Тієї осені, на вимогу лікарів, я мусів виїхати з Харкова на довгий час, і з Заярним ніколи більше в житті не зустрічався. Але ще довгі роки насторожено чекав, чи не налетять несподівано серед ночі, чи не посадять у "чорного ворона", та не пришиють справи за "недоносительство", десь у глибині душі приховуючи побоювання, чи не посланий був Заярний, за гепоушницькою методою, ввіймати ще одну жертву, що, вислухавши таку "сповідь" — державну таємницю, не донесе, а, значить, не співчуває владі, а, значить, — "ворог народу..." До налету трохи згодом таки дійшло, але серед тисяч штих змені на допиті "злочинів", злочину, якого причиною був би Заярний, не було. З того я просвідчився, що Заярний у своїй сповіді таки був щирий...

До Харкова я повернувся тільки на початку 1930 року, щоб заселити пайову квартиру в новобудованому будинку письменників "Слово". Родина й усе майно ще лишались на півдні, частина речей була в дорозі залізницею, і я сидів день чи два у новій квартирі самотній, на вузлах і валізках. Не було в хаті ані стільця, ані ліжка.

Саме тоді в Харкові почався прилюдний процес Спілки Визволення України, а по всій Україні відбувався незримий процес винищення всього свідомого українського елементу, так чи інакше причетного чи й зовсім непричетного до

справи Спілки Визволення України. Розстріл більш, як двох тисяч юнаків — ніби членів Спілки Української Молоді, розстріл цілого українського полку десь на Полтавщині, масові арешти, розстріли й заслання вчителів, інженерів, агрономів, лікарів; широка, у зв'язку з цим, праця провокаційної сітки агентів ГПУ, розрахована на ловлення душ людських — це була атмосфера, в якій здригався в ті дні український народ і вся Українська Земля.

Десь може на третій день мого повернення до Харкова, до мого нового помешкання надвечір хтось несміливо постукав. Не сподіваючись ніяких відвідувачів, бо ще мало хто з моїх знайомих знав про мій приїзд, я кинувся відчиняти.

— Я до вас, товаришу Кобець, — почув я жіночий вимучений голос у темному коридорі.

— Прошу, заходьте.

— Провів одвідувачку до освітленої кімнати. На порозі її стала струнка, вищесереднього зросту, з інтелігентним українським обличчям, із глибоко запалими темними очима, неймовірно з вигляду виснажена, ще недавно, безперечно, вродлива жінка. Біля неї боязко тулилась — достоту тулилась — як зовсім маленька, дівчинка років десятих — тінь людської дитини. Обоє вони були дуже змучені, вбрані вбого і зовсім легенько, коли зважити на тодішню погоду.

Без передмови в світлій кімнаті відвідувачка почала:

— Я — дружина генерала Юрка Тютюнника... А це — донька наша...

— Дуже радий... Чим можу служити?

(А в голові блискавицями тисячі думок, припущень, передбачень, здогадів...).

— Може б ви мені чимось допомогли... Відуємо... Мене послав до вас товариш Сосюра...

Згадка відвідувачкою Сосюри — того, безперечно Богом обдарованого юнака, але людини дуже несталої в переконаннях і далекої від додержання мінімальних вимог того, що всі ми звикли звати в будному житті загально-людською мораллю, вмить затамувала в мені найсвятіші почуття глибокого жалю до відвідувачки, до її сердешної дитини, нагадала про тодішню дійсність, і я тільки й міг (якось аж надто холодно) видушити з себе слова:

— Але вибачте, товаришко, я зараз у такому стані... Ось тількищо повернувся до Харкова... Речі не розпаковані... В кишені — ані шеляга грошей (і це була свята правда)... Стільця в хаті немає, щоб запросити вас посидіти...

— Дякую, не турбуйтеся, — байдуже якось відповіла відвідувачка. — Я вже якось так...

А через одну коротку мить:

— А може б ви мені порадили, до кого з товаришів письменників звернутись нам по допомогу?..

(І в голові — блискавицями шалені перестороги: прислав Сосюра, я послав до іншого — готова, за гепоушницьким рецептом, "змова" контрреволюційна, готова "організована" участь у допомозі "ворогам народу...").

Образ Заярного спалахнув тоді в моїй уяві, лист моєї гості по свого чоловіка, подиктований їй у казематі ГПУ — лист, що вирішив долю не

тільки генерала Тютюнника, а й став фатальним для тих тисяч, що повірили правдивості його заклику і повернулись на батьківщину, щоб сьогодні чи завтра бути знищеними неблаганною машиною — м'ясорубкою ГПУ... А де гарантія, що й сьогодні, за допомогою Сосюри, ГПУ не використовує цю сердешну, як сліпе знаряддя своєї сатанинської політики виловлювання й винищення?..

— Даруйте, але, їй-Богу, й сам не знаю, що вам порадити. За кожними дверима цього будинку живе сьогодні якийсь письменник. Можете спробувати перші-ліпші двері, якщо хочете...

Жінка попрощалась і тихо рушила до виходу. Я повільно замкнув двері...

Два дні перед тим мене двічі підряд відвідував, з виразною думкою спровокувати на подібну допомогу родині обвинуваченого в процесі СВУ Андрія Ніковського — колишнього міністра іноземних справ Української Народної Республіки, знайомий бухгалтер видавництва, недавно випущений із в'язниці ГПУ. Плів і переплітав якісь нісенітниці — ніби його особисто прислав до мене Андрій Васильович Ніковський, з яким він сидів разом у тюрмі. Того я збув рішучою відмовою, делікатно показавши на двері. І був певний, що про мою рішучу відмову того ж дня ГПУ було поінформоване.

Всього того мені було забагато.

Якось, зустрівши на редакційній нараді журналу "Червоний Перець" прокурора Республіки Ахматова — політичного редактора журналу (фактичним редактором і душею журналу був Остап Вишня), — я відвів його в куточок кімнати і нашвидку переказав про відвідини мене жінкою генерала Тютюнника, про те, що я добре розумію пляновану провокаційність тих відвідин, і при тому висловив своє обурення такими методами виловлювання "ворогів народу". (Ахматов був хоч і комуніст, але дуже симпатична людина, йому українські письменники багато в чому довіряли, під час ежовщини був знищений і він).

Прокурор Республіки уважно мене вислухав і серйозно сказав:

— Добре, що ти мені розповів це. І мудро: бо ти уникнув щонайменше десятих років далеких таборів... На цей раз...

А знаєте, що сталося з дружиною генерала Юрка Тютюнника?

Вона збожеволіла.

НАГОРОДИ АНТОНОВИЧІВ 1983 РОКУ

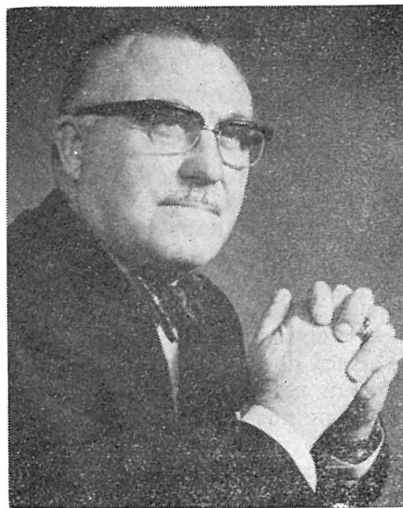
Фундація Омеляна і Тетяни Антоновичів подає до відома, що на рекомендацію журі літературних і наукових нагород фундації (Юрій Шевельов, Іван Фізер, Богдан Рубчак, Роман Шпорлюк і Ярослав Пеленський) літературну нагороду Антоновичів на 1983 рік надіється Еммі Анлієвській за її роман "Роман про людське призначення" і наукову нагороду Ліцлі Гордон за її монографію "Cossack Rebellions: Social Turmoil in the Sixteenth Century Ukraine".

Урочисте вручення нагород відбудеться в березні 1984 року.

Олекса ГАЙ-ГОЛОВКО

ДЕЩО ПРО ЖИТТЯ І ДОСЛІДИ АКАДЕМІКА ФЕДОРА ОНУФРІЙЧУКА

Академік Федір Федорович Онуфрійчук, не дивлячись на літературно-наукові мовчущі заслони, на превелику нашу радість відомий не тільки між українськими читачами, але й у певних дослідницьких чужинних колах. Відомий своїми науковими й науково-популярними книжками з різних сфер, а саме: природознавства, генетики,

Ф. Ф. Онуфрійчук

релігії, історії, літератури, музейних скарбів тощо. Своїми дослідями він уміло ділиться з своїми читачами просто й добірною нашою мовою та легким і стислим стилем, як це було в митрополитових Іларіонових дослідних працях. Тому Онуфрійчукові дослідні праці однаково зрозумілі для освічених і пересічних читачів і однаково серед них викликають до себе цікавість і захоплення. Завдяки цьому його книжки швидко розходяться на книжковому ринку.

Крім наукових дослідів наш академік також уділяє досить часу красному письменству. З-під його пера з'явилися вправні оповідання обома мовами — українською й англійською. Автор цих рядків з великою приємністю оглядав багату й чудову його бібліотеку, в якій ще раз переглянув Онуфрійчукових дванадцять книжок, з якими ознайомлювався під час їхнього виходу в світ.

Академік Федір Онуфрійчук народився 17 лютого 1908 року на Волині. По батькові був він родом з Київщини, по матері з Волині. Початкову освіту здобув у Іллінцях на Київщині, середню — в Рівному на Волині. У Люблені (в Польщі) закінчив Агротехнічну Школу, після чого працював агрономом-садоводом на Волині. Пізні-

ше вчився в Українській Господарській Академії в Чехословаччині, закінчивши остаточно цю освіту в Українському Технічно-Господарському Інституті зі званням дипломованого інженера-агронома. Під час Другої світової війни за цим фахом працював головним агрономом на Холмщині.

Після закінчення війни наш академік був асистентом професора, виконуючи обов'язки науково-го дослідника в Ботанічному Інституті ім. В. Гете у Франкфуртському Університеті.

З прибуттям до Канади академік Онуфрійчук працював ляборантом на Федеральній Експериментальній Станції у Вінніпезі. У 1952 році він закінчив Високу Школу Архітектури Паркового Мистецтва в США, ставши таким чином архітектором паркового мистецтва. За цим фахом працював до відходу на відпочинок.

У 1983 році, ознайомившись з літературно-науковими працями дипломованого інженера агронома Федора Онуфрійчука, а особливо з його класичною працею п. н. "Фльора у Св. Письмі", у якій автор ботанічно й історично описав усі рослини в Євангелії, Сенат Італійської Академії Наук — Accademia Italia Delle Arti e Del Lavoro прийняв його у члени цієї Академії, давши йому звання АКАДЕМІКА.

Академік Онуфрійчук розпочав свою дослідну працю дуже рано — десь відразу після закінчення агрономічної школи. Цікавили його різні галузі життя на Землі, у першу чергу, як я вже згадував, — природознавство, релігія, історія й література. Свої досліді вів він ревно, інтенсивно, регулярно й певідступно, і в його дослідному храмі нагромадилися багатющі матеріали. Вони розмежовувалися, класифікувалися і таким чином народжувалися рукописи, а далі одна за одною виходили у світ книжки. Виходили вони щороку, а часом і двічі на рік. Тут я хочу згадати кілька з них, очевидно з найпопулярніших, які найбільш відомі його читачам.

Перші академікові Онуфрійчукові книжки, що з'явилися в світі, як і треба було сподіватися, були природознавчі, як наприклад: "Складні процеси життя рослини" (Вінніпег, 1955); "Квіти" (Вінніпег, 1956); "Хатні рослини" (Вінніпег, 1967); "Душа і квіти в давніх релігіях" (Вінніпег, 1958) і інші. Уже з самих заголовків ми бачимо й відчуваємо їхній зміст, тобто різноманітні й різноманітні рослини, які оточують нас, на які ми щодня дивимося з глибоким захопленням і зворушенням, але, на жаль, мало знаємо про їхнє життя і їхні таємниці. У їхнє і їхні таємниці вводить нас академік Онуфрійчук, всесторонньо ознайомлюючи з своїми глибокими й переконливими дослідями. Вищезгадані книжки творять своїм науковим змістом певний цикл ув одному з Онуфрійчукових науково-дослідних періодів.

У зв'язку з поширенням і поглибленням авторового інтелекту й життєвого досвіду, як стається це з кожним інтелектуалом, академік Онуфрійчук береться за інші — складніші досліді. Він досліджує взаємозв'язки і взаємовідношення між релігією і природою, починаючи з античних часів і аж до наших. Тобто, розв'язує це питання історично. Таким чином у нього з цим змістом на-

роджується цикл книжок, а саме: "Душа й рослини в давніх релігіях" (Йорктон, 1966); "Фльора у Святому Письмі" (Йорктон, 1967); "Загальна історія найголовніших хлібних рослин" (Йорктон, 1972); "Харчові рослини — друзі людей" (Йорктон, 1975) і інші.

Крім дослідницьких праць українською мовою, академік Онуфрійчук видав свої праці англійською, а саме: "The Production of Speltoid Mutants in Spring Wheat by x-irradiation" (Frankfurt, 1944); "Landscaping" (Yorkton, 1905) і "The History of Sliding Hills" (Yorkton, 1968). Працюючи над природознавчими дослідями, наш учений також віддає досить часу літературній і критичній праці. Чимало оповідань, історичних і критичних статей опублікував він в українській пресі. Окремими книжками він видав коротку повість англійською мовою "A Father and his Child" (Yorkton, 1962) і українською мовою "Оповідання" (Йорктон, 1964).

Останню свою книжку "Митрополит Андрей у служінні Богові, Українській Православній Церкві і нашому народові" академік Онуфрійчук видав у другій половині 1983 року. Це монументальна праця про життя і працю митрополита Андрея для української православної церкви і народу в дуже складних і тяжких умовах. Але, видавши цю книжку, академік Онуфрійчук, досліджує далі. І тому черговою його книжкою, яка незабаром вийде в світ, буде "З джерел історії Православної Церкви".

Усі книжки нашого вченого відзначаються легким викладом і чистою літературною мовою, що не часто буває на чужині. Тому вони викликають в авторових читачів пошану і вдячність до надзвичайно працюючого автора, який обдаровує їх дуже корисними й доступними науковими й науково-популярними працями.

З нагоди 78-ліття з дня його народження, бажаємо шановному академіку Ф. Ф. Онуфрійчукові доброго здоров'я і сил для дальшої дослідної та творчої праці.

Редакція

УКРАЇНІКА НА З'ЇЗДІ СЛАВІСТІВ

Минулорічна конференція членів Американської Асоціації Викладачів Слов'янських та Східноєвропейських Мов відбулася 28-30 грудня в Нью-Йорку. Дві сесії були присвячені українській літературі. На сесії про українсько-німецькі літературні зв'язки було прочитано такі доповіді: Альберт Кіпа — "Українське сприймання Гайне", Богдан Рубчак — "Сгус і німецький романтизм". На сесії Міжнародного Товариства Івана Франка були наступні доповіді: Ася Гумецька — "Історичні та стилістичні аспекти поеми "Іван Вишенський", Дмитро Штогрин — "Іван Франко та літературні дослідження", Наталія Пазуняк — "Франкозі "Поєдинок" та "Похорон" ", Леонід Рудницький — "Баяди Гете в перекладах Франка".

Марія ГАРАСЕВИЧ

МИКОЛА КОВШУН — ПИСЬМЕННИК ЖИТТЄВОЇ ПРАВДИ (2)

(Закінчення)

Друга п'єса М. Ковшуна "Епілог прийде" — драма на чотири дії. Ця п'єса була нагороджена 1956 р. на літературному конкурсі драматичних творів Союзу Українських Організацій Австралії.

Дія відбувається під час "єжовщини" — рік 1937, коли нищили інтелігенцію. Вбивши село, вбивали, так би мовити, дух, думку, національну душу України до найглибшого кореня. Оця тема й лежить в основі п'єси.

Автор був свідком подій "єжовщини" був сучасником мільйонів арештованих інтелігентів, і сам не знав спокою ні вдень, ні вночі, як і всі — жив над самою прірвою. Отож тему знає добре, психічний стан дієвих осіб черпає із власних переживань, роздумів та глибокого розуміння тогочасної людини. Сам за фахом учитель, він у центрі п'єси ставить родину вчителів Гната Максимовича й Ольги Михайлівни Шавліїв з дочками Наталією й Мар'яною та учнів — випускників середньої школи, які в третій і четвертій дії п'єси вже є студентами вищих шкіл.

І якраз тому, що дієвими особами є представники пересічної тогочасної української інтелігенції старшого й молодшого покоління, розкриття автором процесу "єжовщини" як типового масового явища сталінської доби, звучить переконливо, реалістично, як всенародня трагедія. Події у п'єсі розгорнено яскраво, а на їхньому тлі представлено кого рахували "ворогом народу", раптове прозвірання студентської молоді, яку в школах вже встигли обдурити, й покоління її батьків, що повністю розуміли події та їхні причини. "Ворог народу" для тодішньої генеральної лінії партії, директиви якої творилися й затверджувалися в Москві, — це свідомий відданий народові українець. Устами старшого покоління автор каже: "...трагедія українського інтелігента, що корінням зрісся з народом. ... Двадцять п'ять літ праці на рідній ниві. Просвіта. Хор. Народна школа. Громада. І маєте — "ворог народу"... Україна сьогодні — то скривавлена Голгота. Усюди могили, тюрми, хрести... Диктатори розпинають край!... Ідуть і йдуть у засніжену пустелю академіки, інженери, письменники, селяни, робітники... Сотні, тисячі, мільйони... Ідуть на канали... На мордування... На загибель... І не видно тому кінця" ("Епілог прийде" стор. 51)

Як бачимо, мова дієвих осіб безпосередня, щоденна, розмовна, а висловлені думки — загаль-

ний висновок. Так само, безпосередня, стримана, лаконічна розповідь студента Юрка Булата про арешт і вивіз його родини та односельчан, про їхню долю — типова. Вона, звучить як загальна розповідь всієї нашої знедоленої України в сталінсько-єжовських кліщах.

Булат: "Почалося з Сахнівського району. Вночі, наче каторжників, нас везли з села Вовчого до станції. Три дні пакували непалені вагони нещасними. Плач дітей, голосіння жінок, стогін немичних стрясає душі перехожих. А, коли ешелон з невільникми від'їхав від станції, з вагонів викинули на сніг двоє замерзлих дітей та стару бабусю. ... Кілька тижнів нас везли все далі від рідної землі. На Соловки. Голодні брели глибокими снігами. Скільки нас упало по дорозі, скільки замело хуртовиною — не знати. Не спали, цілі ночі корчилися з холоду в наметах. Проклинали катів, кликали смерті. На ранок, дивись, хтось не підвівся з місць. ... А вернемося в табір... О-о! То незбагнений людською уявою кошмар. Там немовля, упавши з нар, убилось об чавунні плити. Там батько доходить. Голосять дочки, син. Когось шукає божевільна по кутках. Над померлими дітьми мати рве на собі коси. ... Україна ридала. Поневолена!.. Розтерзана... Закута в сніги!... Забута світом!.." ("Епілог прийде" ст. 74)

Кожне село, кожна станція, майже кожна родина має таку розповідь. Є ще до неї додаток: перед вивозом, катування науковця, письменника, фізика, студента по в'язницях. Людська мова не знає слів для окреслення завданих мук і лиш простими словами народної мови, як це зробив М. Ковшун, можна передати макабричність задуманого й проведеного в життя народовбивства.

Кожна дієва особа в п'єсі добре продумана, завершена, типова. Кожна своєрідна, жива, кольоритна. Молоде покоління — студенти представлені різними типами: ніжна, смілива, талановита, національно дозріла Мар'яна, нерішучий, роздвоєний Двоєн, початкуючий український поет Скорина, трагічно зламана Наталя, замаскований сексот Лакузенко... Яскраві й життєво правдиві образи вчителів — Шавлій і Волощук. Влучно виведений образ дружини й матері в Ользі Михайлівні. Показано еволюцію молоді: від повних захвату життям, окриплених надією про здобуття омріяних професій, безтурботних, під опікою батьків і вчителів, учнів до раптово прозрілих на жахливому досвіді студентів, яким немов скрутили голову відвернену від дійсності і змусили глибоко глянути їй в очі.

Не дивлячись на пригноблючу трагічність теми, п'єса не звучить песимістично. Пуанту автор переніс на самий кінець, вклавши її в слова Мар'яни:

"Не плачте, рідні, над убитими дітьми. Перед нами — далека ще дорога. Ще наші ноги битимуть і терен, і сніги. Ще нашими кістками міститимуть болота. Нам треба серце з криці, а душі із вогню. Нам треба в руки сили Острияніці — гартовані мечі, як з горна долота." (стор. 86)

На трагедійному тлі, ці слова, здавалось би, неприродно-патетичні. Але так воно завжди є у

скрайньо трагічній ситуації віра в перемогу над злом, як абсолют.

Драму "Епілог прийде" з великим успіхом було поставлено в Австралії. Яр. Гевко, мистецький керівник драматичного гуртка й постановщик цієї драми писав до автора: "Вашу п'єсу я читав ще в 1956 р. на конкурсі СУОА. Вона мені надзвичайно глибоко залізла в душу. Такої сильної драми, як "Епілог прийде", я досі не стрічав в українській драматургії."

У своїй рецензії на постановку цієї драми Дм. Чуб каже: "... слід підкреслити заслугу автора, що він зумів майстерно змалювати кривавий шмат підрадянської дійсності, зумів створити низку типових постатей, не схожих одна на другу, уклав у зміст твору потрібний ідейний напрямок, показав лице і дії окупанта." ("Нові Дні", травень, 1963 р.)

Третя п'єса М. Ковшуна — комедія на три дії "Первомайська інтермедія" — теж написана на тему радянської дійсності в Україні перед II світовою війною. Її тонус, персонажі, оточення серед якого відбувається дія, цілковито інакше від попередніх п'єс. Природно: нічого комічного в драматично-трагедійних обставинах не змалюєш. Між "єжовщиною" й війною всього три роки часу. Трагедійне жило ще дуже сильно не лише в родині репресованих, але і в душах всіх українців. Отож автор входить в іншу сферу й показує життя кар'єристів — радянської еліти десь на периферії. Мотто до цієї комедії взятє з М. Гоголя: "Гірким словом моїм посміюся". Так, комедія М. Ковшуна — це "сміх крізь сльози". Чимало в ній є і сатири.

Міщанство, вислужництво, відірваність від дійсності, чолобитіє перед партійними достойниками, а з другого боку безпросвітні злидні села — все це змалювано й виокремлено автором на тлі зустрічі трьох братів Вареників. Один з братів, Петро, інженер. Він вже пристосувався до режиму, зрусифікувався, змінив прізвище на Вареньєв. Другий брат, Варлам, — бувший вчитель. Він висловив свій протест режимові тим, що відмовився від вчителювання, бо не міг далі обдурювати дітей, залишившись в селі, пішов працювати в колгосп. Третій брат, Наум, — колгоспник. Приходить тяжкий удар між Петром, що бачить життя очима радянської пропаганди і Варламом — представником реального життя. Петро звинувачує брата в "буржуазно-націоналістичній демагогії", а Варлам викладає йому чітко й вагавито незаперечну правду.

У цю п'єсу автор влучно вводить езопівську мову, надаючи їй саркастичного забарвлення. Саме таку мову український народ у тій дійсності широко вживав. Такою мовою брати Вареники висміюють колгоспне життя, "досягнення" і гостей Вареньєва. Велика роль висмівання припадає поетові-пристосуванцеві Громовському Яні, цілковито відірваному від реальної дійсності життя.

Комедія барвіста персонажами й мовними засобами. Добре виведено образ кожного брата зокрема. Особливо кольоритна постать Наума своєю глибокою народністю.

Артист Д. Левицький про "Первомайську інтермедію" каже, що вона має "високі сценічні

вартості". (стор. 174 "Епілог прийде") Про це свідчить постановка комедії з величезним успіхом у Торонті Українським Народним Театром під мистецьким керівництвом славного Григорія Ярошевича. У рецензії на неї проф. В. Іванис писав так:

"Від першої до останньої дії п'єса захоплює глядача, викликаючи ввесь час вибухи гомеричного сміху. Але, цей сміх у багатьох випадках викликає й сльози. Захоплення глядачів надзвичайне, оплески не вгавають." ("Український Голос", Вінніпег, 15 грудня 1954 р.)

Високі сценічні вартості характеризують усі драматичні твори Миколи Ковшуна. Твори добре збудовані, мають гарну мову, цікаві, сильні, з великою драматичною напругою, або яскравим комедійним дійством. Вони не вимагають високих коштів на декорації, ні великого колективу артистів і доступні для постановки кожним драматичним гуртком при доброму мистецькому керівництві. Їхня тематика актуальна не лише історичним, недавно минулим, (якщо його вже можна так назвати), але й співзвучна з сучасною дійсністю в Україні.

Крім таланту драматурга, яким безперечно надарований М. Ковшун, вирішальну роль в написанні цих цінних драматичних творів відіграло глибоке знання тем. І то знання всебічне: економічний та політичний стан СРСР взагалі, а України зокрема, події, зумовлені наступом на село, на інтелігенцію, на українську духовість та їхні наслідки. Автор був сучасником тих подій, разом із своїми людьми пережив і вистраждав, сказавши сьогоднішнім терміном, три "голокості". Він розуміє людину тієї доби, її ментальність, зумовлену абсолютною безвихідністю, її душевний і нестерпний фізичний біль, терпіння. Бачить її боротьбу за життя, за фізичне й духове самозбереження, за національне буття. І у цій боротьбі людини на життя й смерть він проникає у її психіку на обидвох полюсах: на одному ті, що виконують наказ, допомагають, пристосовуються, а на другому українська нація під тягарем наступу.

І ще одно (це вже відноситься до творчості Миколи Ковшуна взагалі): його стиль, тематику, філософію, персонажі, мову, кольорит окремих оповідань, образність і всі інші компоненти позначає народність. Він інтелігент першого покоління. Корінь його життя, мислення, вислів, сприймання подій і реакція на них безпосередньо пов'язані з народом.

Село він знає доглибинно з першого джерела, а не з оповідань, книжок, чи спеціальних студій. Добре знає й периферійну інтелігенцію, особливо вчителів. Він вміло, по-мистецьки, використовує своє знання як у прозових, так і в драматичних творах.

Оповідання, тематично не пов'язані з Україною, характеристичні тими ж літературними прикметами: тонка спостережливість, тепла любов до людини, кольоритний малюнок, живий образ, безпосередність розповіді, щирість, гарна жива літературна українська мова.

Пристрастна любов до України, до свого народу, болоче страждання за страшні кривди

КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У 2,000 РОЦІ

Недавно появилася в польськiм тижневику "Зоря Полярна" стаття про кризу в духовнiм покликаннi у Католицькiй Церквi та можливiсть змiн у її лонi на переломi цього сторiччя.

З уваги на пов'язанiсть Українськoї Католицькoї Церкви iз Вселенськoю Католицькoю Церквою та спiльнiсть деяких проблем в обидвох церквах, хочемо познайомити українських читачiв з основними думками тiєї статтi.

З понад 4 бiльйонiв мешканцiв нашої планети, один бiльйон становлять християни, в тому 613 мiльйонiв — католики. В Європi їх начисляють 250 мiльйонiв, в Полудневiй Америцi 226 мiльйонiв, в Пiвнiчній Америцi 55 мiльйонiв, в Азiї 45 мiльйонiв, в Африцi 33 мiльйони i в iнших краiнах 4 мiльйони. Згiдно зi статистикою — в цiлому свiтi маємо тепер 443 тисячi священикiв, 148 тисяч монахiв та 1,081000 монахинь.

У сiчнi м. р. Ватиканське радiо подало, що число священикiв катастрофiчно меншає. I так, в останнiх двох роках, їх число зменшилося на 1, 190. У 1974 р. 640 священикiв залишило духовний стан, а 1975 — 1,128, в 1977 — 1,769, в 1978 — 2,263 а в 1979 р. — 2,963. Пересiчний вiк цих священикiв — 38 рокiв. Найбiльшу кризу переходить сьогодні Голляндiя. Згiдно з даними їх єпископату, кiлькiсть духовних висвячень малiє там кожного року. В 1950 р. було 325 священикiв, в 1969 — 110, а в 1970 р. тiльки 48.

25 рокiв тому кiлькiсть студентiв на теологiчних студiях перевищувала 3 тисячi; в 1969-70 їх зменшилася до 719, а в 1977-78 до 510 осiб.

В Италiї число висвячень упродовж останнiх 3-ох рокiв зменшилось приблизно на 30%. В тому самому часi число студентiв теологiї зменшилося з 9,143 до 8,882.

Згiдно з передбаченням, Италiя матиме в цьому році 43 тисячi сященикiв, в тому 8 тисяч у вiцi 75 рокiв. Не краще представляється ситуацiя у Францiї, Еспанiї та США.

Орден Єзуїтiв, оснований в часi Реформацiї, вiдiграв важливу ролю в iсторiї римо-католицькoї церкви та пресумну ролю в iсторiї українського народу. Його численнi противники вважають, що цей орден був завжди бастіоном назадняцтва. Може так було в минулому, але сьогодні єзуїти становлять найпоступовiшу течiю в римо-католицькiй церквi. Вони виголошують такі революцiйнi iдеї, що можуть довести до розколу рим-

ськoї церкви та створення модерного, християнського вiдламу, який матиме велике число прихильникiв i послiдовникiв.

Суть їх революцiйних iдеї викладена недавно в доповiдi виголошенiй вiдомим американським єзуїтом В. Байроном, професором Лайола коледжу в Балтиморi, на тему: "Церква у 2,000-му році".

На його думку, кожний священик матиме вiльну руку в матримонiяльних справах. Хто схоче одружитися, не матиме в цьому жадних перешкод. Цiлiбат стане особистою справою кожного священика, а не загальноцерковною. Крім цього, священиком буде дозволено виконувати цивiльнi професiї, поруч своїх церковних. У такий спiсiб, удержання священика не буде залежне вiд церковних доходiв. Це дасть змогу багатьом одруженим лiкарям, iнженерам, професорам, чи купцям одержати духовнi свячення та виконувати свої душпастирськi обов'язки, якщо хтось має до них покликання.

В тiй новiй ситуацiї, церкви втратять свою рачiю iснування в доцiюгочаснiй формi. Коштовнi катедри, збудованi не для хвали Бога, а для заспокоєння гордовитостi людини, будуть перемiненi на музеї. Популярними зате стануть Богослуження в приватних домах i пiд вiдкритим небом. Тi церкви, що залишаться, будуть використовуватися тiльки для масових Богослужень декiлька разiв у році. В той спiсiб можна буде збiльшити кiлькiсть священикiв та задержати релiгiю для потреб людей.

Звичайно, висновки та прогнози, висловленi в тiй статтi, високо спекулятивнi i не беруть до уваги довгої традицiї Вселенськoї Католицькoї Церкви та її великої моральної i потенцiйної сили у свiтi.

ТАБОРОВІ ЗАПИСКИ В. СТУСА НIМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

У видавництвi "Герольд унд Апфель", Постфах 700728, Гамбурґ 70, де восени 1983 р. появилася збiрка українських вiршiв з заслання в нiмецькому перекладi, на днях вийшла книжечка на 48 стор. з вiдомими вже з українськoї преси таборовими записками українського поета Василя Стуса, який вiдбуває в пермському таборi в Кучино 10-лiтнє ув'язнення.

В книжку "Аус дем Тагебух дес Василь Стус. Айн Дiхтер iм Вiдерштанд" увiйшли деякi його листи, як, наприклад, вiдомий лист iз заслання до київських друзiв з 1977 року, уривки з iнших листiв та три поезiї. Вiдомий в Нiмеччинi лiтературознавець Лев Копелев написав короткий вступ "Поет", бiографiчний нарис "Його злочином був спротив" написала Анна-Галя Горбач. На обгортцi — портрет поета за колючим дротом.

Переклад зробили Анна-Галя i Марина Горбач. Цiна книжки в книгарнi 9,80 нiмецьких марок.

спричиненi його нацiї, тверде покликання засвiдчити їх для майбутнiх поколiнь художнiми образами — це та рушiйна сила, що вела письменника саме таким творчим шляхом. Він дав ряд цiнних творiв, якi крiм лiтературної, мають документаль-но-iсторичну й пiзнавальну вартiсть.

КАНАДСЬКИЙ ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ ІЗ 1981 РОКУ (3)

Таблиця 14

Українська домашня мова в Канаді, за провінціями й числом осіб, 1971 і 1981:

Провінція:	1981	1971 ²⁾	Зміна у періоді	
			1971 — 1981	
			число	процент
Атлантійські	145	270	- 125	- 46.3
Квебек	5,810	8,240	- 2,430	- 29.5
Онтаріо	32,855	45,100	- 12,245	- 27.2
Манітоба	19,315	33,950	- 14,635	- 43.1
Саскачеван	14,315	24,865	- 10,550	- 42.4
Альберта	17,315	27,240	- 9,925	- 36.4
Бріт. Колумбія	4,770	5,045	- 275	- 5.4
КАНАДА 1)	94,565	144,760	- 50,195	- 34.7

БАГАТОЕТНІЧНІ КАНАДЦІ

Питання про етнічно-культурне походження особи та інформації, що їх Бюро Статистики оголосило про тих, що подали дві чи більше етнічних груп, з яких вони походять, є дуже скomпліковані. Виникнуло відразу питання: як називати таких осіб із точки бачення одної етнічної групи? Багатоетнічні канадці — це добре, але ж нема багатоетнічного українця чи француза. Одна й та ж сама особа може бути багатоетнічним литовцем і ліванцем чи ще кимсь. Муляти — це расове поняття, метиси — расово-культурне. Тут треба складного мовного чи культурного підложжя. В дальшому будемо вживати "чисті" і "частинні" українці (чи ліванці). Треба надіятися, що мовники чи соціологи знайдуть кращий термін.

Теоретично, кількість можливих пермутацій усіх етнічних груп переходить три мільйони; робоча (дуже спрощена) схема приготована на яких 500 етнічних позицій. Схема впроваджує збірні (головно територіальні) етнічні групування, такі як європейці, південні європейці, західні європейці, балканці тощо. Ця розв'язка, як усі спрощення разом із не дуже вдалим групуванням, (нпр., ру-

муни зачисляються балканцями) більше затемнює як інформує про етнічну класифікацію. Також не всі етнічні групи трактовані однаково: французів і євреїв не плянується влучувати до (територіальних чи інших) етнічних угруповань, британці й канадські індіанці теж трактовані інакше як більшість других.

Всіх багатоетнічних канадців нараховано 1,838, 615 осіб. З цього 430,255 осіб зголосили два етнічні походження, що вважаються основними народами та є носіями офіційних мов Канади: британці і французи. Їх, франко-британців, відносно дуже мало. Це показує, як віддалено живуть ці дві групи, що літературно-культурний та соціологічний феномен "Two solitudes" наявний ще й сьогодні. Число, 430 тисяч, становить 6.7% всіх французів і ледви 4.4% всіх британців в Канаді.

Наразі проголошені інформації про багатоетнічність цілого канадського населення мало придатні для соціологічної аналізи. Досі проголошено тільки кількість осіб, що зголосили дане етнічне походження (напр., українське) у комбінаціях з другими, значить що мають предків у групі українській і ще десь, без зазначення хто ці інші і чи це одна, чи більше груп.

Таблиця 15

Одноетнічні й багато етнічні відповіді більших і вибраних етнічних груп у Канаді, в тисячах осіб, 1981:

Етнічна група	Одноетнічність або "чиста" етнічність		Багатоетнічність або "частинна" етнічність		Всіх
	число	процент	число	процент	
Українці	529.6	100.0	225.4	42.6	755.0
Британці	9,674.2	100.0	1,397.1	14.4	11,071.4
Французи	6,433.7	100.0	699.1	10.9	7,132.8
Німці	1,142.4	100.0	577.9	50.6	1,720.3
Італійці	748.0	100.0	123.7	16.5	871.7
Поляки	254.5	100.0	150.0	58.9	404.5
Євреї	264.0	100.0	30.0	11.4	294.0
Румуни	22.5	100.0	8.7	38.7	31.2
Росіяни	49.4	100.0	21.3	43.1	70.7
Білоруси	1.1	100.0	0.4	36.4	1.6

Читача треба остерегти, що інформації у колоніці справа не можна вживати як прямого числового показника. Це тільки підсумок двох різних ознак, що характеризують етнічність населення. Бюро Статистики подало його і вжило в одному обчисленні. Можливо, інформація буде потрібна у дальших деталях.

Таблиця 15 показує, що "частинна" етнічність найпоширеніша серед поляків, на кожних двох "чисто" етнічних поляків, припадає один, що зголосив тільки "частинну" польську етнічність, себто що хтось з його батьків був мішаним подружжям. Подібно є з німцями. Росіяни, українці й румуни "вимішані" дещо менше, їх показники

багаються около 40%. Процентова "найчистішими" є французи, британці і євреї.

Феномен "частинних" походжень бере свій початок із етнічно мішаних подруж. Мішані подружжя, у свою чергу, є частіші між групами, що мають ближче споріднену культуру, мову, релігію. Нагода соціального контакту збільшує нагоду подружжя, сюди входять спільна околиця, однакова освіта, наставлення батьків. Мішане подружжя заклучене тому 50 років має, математично, більший вплив на сьогоднішній стан, як подружжя із 1980-го року. У майбутніх інформаціях, якщо такі будуть, будемо зацікавлені етнічними групами — предками сучасних "частинних" українців.

Таблиця 16

"Чисті" та "частинні" українці в Канаді, за провінціями, перепис 1981, осіб:

Провінція:	"Чисті" українці		"Частинні" українці:		Всіх
	число	процент	число	процент	число
Атлантійські	2,845	100.0	3,095	108.8	5,940
Квебек	14,640	100.0	4,260	29.1	18,900
Онтаріо	133,995	100.0	69,040	51.5	203,035
Манітоба	99,795	100.0	30,490	30.6	130,285
Саскачеван	76,810	100.0	28,280	30.3	100,090
Альберта	136,710	100.0	53,075	38.8	189,785
Британська					
Колумбія	63,605	100.0	41,215	64.8	104,820
КАНАДА ¹⁾	529,615	100.0	225,365	42.7	754,980

В Атлантійських провінціях є більше "частинних" українців як "чистих", у Квебеку перших є найменше з усіх провінцій. Всі три прерійні провінції мають нижчий відсоток "частинних" українців як Канада в цілому: Британська Колумбія й Онтаріо — вищий. Це явище можна пояснити хіба довготривалою соціальною ізоляцією українців — фермерів (у періодів воєнних і проміжних десятиріч), що про неї виразно говорить Мирна Косташ.³⁾

Ще одним мірилом значного вимішання українців з іншими етнічними групами є порівняння вкладу, що його всі українці зробили у цілім населенні Канади із пропорцією, що її становлять "частинні" українці в усіх провінціях серед многетнічних канадців. Для Канади це, відповідно, 2.2 і 12.3 процент. У кожній провінції показник для "частинних" українців щонайменше три рази вищий як для всіх.

СТУПІНЬ ДЕУКРАЇНІЗАЦІЇ

Тепер ми готові зробити прикінцеве зіставлення у відповідь на питання про процес затрачування українськими поселенцями та їхніми нащадками українських прикмет за 90 років побуту в Канаді. Кількісне представлення чотирьох стадій сукупності за головними прикметами кине деяке світло на ситуацію. Ось ці сукупності, починаючи від найчисленнішої:

1. Як вказує сама дефініція, національний склад іміграції до Канади, що визначався, за зви-

чаем, батьком-мужем, був майже чисто українським. Селянський характер виїзджуючих запевнював навіть "чистішу" сукупність як була дома. Відсоток осіб інших "етнічних" груп серед українських імігрантів по другій світовій війні теж був незначний, хоч дещо вищий. Це період від народження першої дитини від першого мішаного подружжя (українця з не-українкою, чи навпаки) в Канаді до останньої від останнього. За грубою розцінкою можемо прийняти половину "частинних" українців у переписі 1981 року як таких, що в ідеальних умовах дев'ятидесятиріччя були б українцями. Друга половина "трималася б" своїх груп.

2. Одноетнічне походження — це "чисте" українське походження; особи, що зголосили українство предків по обох лініях, батькові і матері. Це ідеальна функція природного приросту в Канаді в періоді від приїзду першого імігранта, до народження останньої дитини перед переписом у 1981 році.

3. Матерня мова: стосується тих осіб, що їхні матері навчили їх української мови першою в дитинстві що цю мову і досі пам'ятають. Це період, що охоплює від дитинства до найстаршої особи, що зголосила українську матерню мову, до наймолодшої, що народилася від української матері, яка з нею буде говорити по-українськи.

4. Домашня мова, — це мова осіб, що здебільша вживають дома української розмовної мови у щоденному житті.

(Далі буде)

ДОСВІД У СУМНІЙ ЦЕРКОВНІЙ ДІЙСНОСТІ

Недавно появилася нова й дуже цікава книжка під назвою "Мій досвід у сумній церковній дійсності", автором якої є о. протоієрей Юрій Крассевич.¹⁾

Для тих, хто цікавиться життям Української Православної Церкви тут, на чужині, ця книжка не лише цікава, а й викликає необхідність багато над чим задуматись.

Тема книжки не просто рідкісна, а унікальна, тим більше, що про це пише не мирянин, а священник. Читаючи книжку, стало відчуватись щирість автора у його висловах і навіть у поведінці. В цьому велика сугестивність книжки, бо така щирість усуває будь-які сумніви читача в тому, що, може, автор десь у чомусь відійшов від правди.

Сам автор, як видно, глибоко переконаний у своїй правоті ідеаліст. Інакшим і не може бути священослужитель. А якраз тому, що сьогоднішній світ не лише нехтує ідеалізмом, а часто навіть кепкує з нього, автор при своїй священницькій праці увійшов у конфлікт не лише з цілою плеядою світських людей, а й із своїми духовними зверхниками, які не завжди поділяють погляди підлеглого їм духовника.

Якраз ці конфлікти, їх виникнення та причини автор і відважився описати в своїй книжці.

Книжка складається з передмови, трьох частин та післяслова редактора.

В першій частині автор описує свої митарства, пригадує коли появився в нього задум присвятити себе священницькій праці, а потім ті труднощі, з якими йому довелося боротися вже будучи священником.

Очевидно, ще не будши священником автор дуже ідеалізував священодійство, а тому, коли став священником і зустрівся на практиці з цією працею, почав відчувати огірчення, які, на його думку, створювалися не лише становищем у парафіях, а й недбальством церковної адміністрації. Автор вважає, що церковний правопорядок тут у нас на еміграції, "заступлений пародією".

Автор пише, що: "... не всі священники були і далі є на висоті своїх завдань" (стор. 26). Вину в цьому він приписує духовно-адміністративному проводові Церкви, який: "... не турбується вглибитися, ЧОМУ порядне число досить серйозних священників не були, чи й далі не є на парафіях, а працюють на різних світських становищах, чи навіть фізичних працях?!" (ст. 27).

Він вважає, що однією з найголовніших причин нестачі молодих кандидатів на богословські

студії є ставлення парафіян до священників та жебраче забезпечення їх: "Найголовніша причина браку поважних кандидатів до науки на священників — це брак мінімального пастирського авторитету в парафіях. Непошана та мачушине, часто буквально згирдливе, зневажливе ставлення (у автора — відношення, Т. Х.) багатьох парафіян до своїх пастирів, нівечить ініціативу і належне благородство у священників. А на архиєрейську піддержку, не говорячи про оборону, — НІЧОГО й сподіватися" (стор. 28).

Далі автор зазначає, що парафіяни та їхні уряди, бачучи недостатню підготовку священників до своєї праці чи відсутність у них відповідних кваліфікацій, так і оплачують їх. Вони говорять: "Наше духовенство неосвітчене і не підготоване як слід, тому й не варте кращого забезпечення". А до цього: "... велика частина нашого духовенства своєю поведінкою, браком належного пастирського достоїнства, є причиною нестачі їх авторитету між вірними..." (стор. 28).

При такому стані речей, чимало пастирів замість того, щоб самим підноситись духовно, морально та цим підносити й свою паству, самі опускаються до найнижчого рівня, чим очорнюють не лише себе, а й свій духовний провід та Церкву. Така поведінка пастирів спричинює далекий від істини погляд мирян на релігію та Церкву. Розуміючи Церкву як звичайну організацію, парафіяльні керівники намагаються застосувати в Церкві демократію, не вміючи розмежувати, де кінчається громадська демократія й починається Церковна ХРИСТОКРАТІЯ (підкр. автора).

Цей брак правильного розуміння демократії приводить до того, що парафіяни намагаються змішуватись у чисто церковні справи, належні священників. А коли священник пробує розмежувати де кінчаються їхні та починаються його церковні справи, то йому негайно закидають "диктатуру".

Далі автор докладніше зупиняється на зясуванні розуміння "соборноправності", "демократія" та прав і обов'язків Церкви та її духовних провідників. Тут автор повертається до історії відродження Української Православної Церкви в часи наших визвольних змагань у 20-х роках, заторкує деякі філософські питання та соціальні умови в яких ми перебуваємо на чужині та які формують наш сучасний світогляд, який, безумовно, відбивається на нашому ставленні до релігії та нашої Церкви.

Автор подає цікаві уривки з листів до нього від деяких його приятелів, знайомих чи бувших співпрацівників на громадській ниві, серед яких найцікавіший (на мій погляд) лист від п. К.. Всі вони стосуються Церкви, священників, парафіян і їхніх урядів.

Передумуючи те, що було заторкнене в листах до автора і співставляючи його з пережитим на парафіях, автор приходить до висновку, що в наслідок нашої нефортуної історії, наш народ ще не доріс до сприйняття демократичних засад та застосування їх у своєму організованому житті. Він висловлює це так: "... Тому, послідовно, де-

¹⁾О. прот. Юрій Крассевич. **Мій досвід у сумній церковній дійсності**: документи свідчать (спогади). Том 2. Накладом автора, 1983. Ціна 14 амер. дол. Стор. 312.

мократія ще далека від народу нашого. Народ ще далекий від правдивого демократизму, який виробляється, плакається, як делікатну рослину довгими поколіннями". І далі: "Великою перешкодою в кожному організованому житті є ота рабська, невірницька вдача українця... Чуже, навіть і гірше, — шанує. А багато краще своє — знецінює. Перед чужим покірний. До свого — мало що не повний степовий анархіст. Понижче описані події — це не теорії, а понадтридцятилітній досвід... Це "ІСХОД"..." (стор. 39).

І тут автор починає розповідати про своє перебування в парафіях на посаді настоятеля. Він описує взаємовідносини між настоятелями та парафіяльним урядом, окремими членами управ та навіть членами парафій. Картини ці не лише сумні, а й загрозливі, не лише далекі від того, що пишуть про себе парафіяльні уряди в своїх ювілейних виданнях, а навіть протилежні до них. Колиш майбутньому історикові доведеться немало потрудитися, співставляючи одні дані з другими та шукаючи в них золоті зернинки історичної правди.

Друга частина книжки має назву "Документи свідчать". У цій частині автор подає документальні дані про свої взаємовідносини з церковною адміністрацією. Документами цими є листування автора з Консисторією та своїми духовними зверхниками, під час його перебування на посаді священика Української Православної Церкви в Америці.

Характерно, що як в описах взаємовідносини між автором та парафіяльними урядами автор не подав ніякого випадку гармонійної співпраці, так і в ставленні до нього його духовних зверхників не відчувається належної позитивної оцінки його праці в доручених йому парафіях. Автор чомусь не подає позитивів; чи то він обходить їх мовчанкою, чи в його випадках їх не було. Про дещо можна лише догадуватися, прочитавши поданого автором до нього листа від блаж. пам'яті митрополита ІОАНА, в якому покійний митрополит викладає (до деякої міри) кредо духовних зверхників щодо існуючих умов праці Церкви, а значить і її слуг.²) Митрополит пише:

"ДОРОГИЙ ОТЧЕ!

Я маю Вашого листа від 1-го ц. м.

Щоб наша Церква не була, як Ви надто гостро пишете, "православною сектою в повному розумінні того слова", то треба спокійно навчати доручених Вам духовних дітей істини Св. Православ'я. Однак, таке навчання мусить бути по прикладу Самого Христа...

Обминайте і Ви конфлікти, однак рішено і твердо навчайте тому, що є православним віруванням. Навчання істини правдам віри не обов'язково має бути полученим з осудом, з боротьбою, з конфліктами. Їх треба оминати.

ЗРОБІТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ ПОСЛУГУ СВОЇМ РІДНИМ ТА ПРИЯТЕЛЯМ. ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НИХ ЖУРНАЛ "НОВІ ДНІ"!

Треба також розуміти теперішній стан життя наших вірних. Цей стан теж од Бога. Бог його дає. Бог дає в нашій країні "помішання племен і язиків". У нас безліч мішаних шлюбів. Є також чимало тих, що вважають шлюб соціальним актом і по благословення Церкви не йдуть. Як ставитися до них?

Що найважливіше в життю чоловіка? Це — тяготіння до Бога, жадоба бути під Його покровом. Люди можуть бути грішні, але в них є те "тяготіння". Господь сказав: "Я не прийшов для праведників, а для грішників". Будьте Господнім учнем! Не будьте сухо-формалістичні! Бережіть у душі кожного й кожної їх "тяготіння" до Бога! Це — найголовніше. Правди нашої віри, постанови нашої Церкви бажано становити і підтримувати, але їх підтримування має бути не холодного примусу й конфліктів, а вислід Вашого сердечного навчання, Вашої любови...

Коли б ми стали сухо-формалістичні і йшли боротьбою проти обставин, які, остаточно, Бог нам дав, то треба було б ліквідувати Церкву і становити дійсно "секту чистих православних пуритан", які все достотно дотримують, не дивлячись на обставини життя. Богом дані-определені для нашого часу і нашого покоління.

Тримайте дітей Божих, не дивлячись на їх у минулому помилки чи часові відходи до інших ісповідань... Головне є не ті речі й випадки, на які Ви вказуєте, а головне є те, що люди хочуть, при всій жалюгідності їх віри, все ж таки бути в Церкві, мати її благословення, бути через Церкву в Божій опіці.

Таке поведіння не є потурання, як Ви пишете, "злу", а діяння в Дусі Господа нашого Христа...

Майте таке наставлення Вашого поступовання й не пишьте мені річі, які лише на місці і лише любов'ю можна розв'язати... Не треба одягати на себе "тогу ідеалістично-пастирських переконань", а приймати все в житті з любов'ю, вглядатися в діяння Христа...

Боже благословення нехай буде над Вами!

З любов'ю, ІОАН, МИТРОПОЛИТ" (стор. 100-101)

Якраз із цими настановами свого найпершого духовного зверхника та достойного наставника шан. автор і не погодився, хоч і не висловив йому своєї незгоди, а заховав її глибоко в своєму серці до слушного часу.

Та все ж, листування автора зі своїми церковними зверхниками в багатьох випадках свідчить про недопустимий етично-моральний стан між самим духовенством, "... а воно ж дзеркало Церкви..." як каже автор.

У частині третій книжки автор помістив свої цікаві статті на актуальні теми, які були вже друковані в періодичних виданнях. У них автор показав себе непересічним полемістом у церковній та церковно-історичній тематиці, що, очевидно, притягне особливу увагу наших церковних

²) В листі чимало сказано й про розуміння бл. п. митрополитом Іоаном суті Христової науки, — Ред.

зверхників, бо такі полемісти нашій Церкві потрібні не менше, як і священики.

Безумовно, що деякі питання, заторгнені автором у його книжці, мають дискусійний характер, не з усіма висновками автора можна погодитись, деякі з них контрверсійні, але книжка в цілому — це відважна спроба автора відкрити завісу до деяких тайників, які не завжди доступні для кожного смертного. Треба сподіватися, що вона викличе поважну полеміку в наших періодичних виданнях.

Т. ХОХИТВА

В. ЧАПЛЕНКО

У СПРАВІ СВУ-СУМ-У

У газ. "Свобода", ч. 260 з 13 грудня 1980 р. було надруковано фантастичну статтю М. Яременка "50-річчя харківського процесу СВУ і СУМ", яка може бути корисна тільки Москві для виправдання тодішнього винищення української інтелігенції. Приблизно такого ж характеру анонімна стаття "Півстоліття від судового процесу проти СВУ і СУМ під московською окупацією" була надрукована і в ж. "Визвольний шлях", кн. 10 за жовтень 1980 р. Але під цією ранішою публікацією є редакційна примітка "З матеріалів СВУ" (мабуть, тутешньої, еміграційної), а також покликання на деякі джерела у вигляді підтекстових приміток. А що в мовистилі обох статей багато спільного, то можна припускати, що це писання того самого автора, тільки різні редакції опрацьовували текст по-різному, зокрема в "Свободі" викинуто такий "науковий термін", як "сатаністи" (москалі). Зате в цьому останньому тексті неймовірної фантастики багато більше. Якщо в "Визвольному шляху" СВУ-СУМ-УАПЦ — обмежені в кількості групи, що діяли тільки на Україні та лише впливали на українські маси ("науковців, письменників"... аж до "патріотичного селянства й робітництва"), то в "Свободі" ці організації охоплюють стовідсотково все життя українського народу, ба й мають зв'язки "з білоруськими, грузинськими, вірменськими і казахстанськими самостійниками", підіймають повстання, в тому числі й у Казахстані (які насправді були викликані примусовою колективізацією), а також надіслали лейтенанта Крутька до Москви з дорученням убити Сталіна.

А тим часом, як відомо, такі солідні люди, як небіжчик К. Туркало, що був підсудним на цьому процесі, як мученик уже нашого часу і теж уже небіжчик Снегірьов (Снігурів), а також В. Гришко в своїй інтерпретації "Набоїв для розстрілу" цього останнього ("Нові дні" за жовтень і листопад 1980 р.), *заперечують саме існування цих організацій* (за винятком УАПЦ, яку, до речі, ліквідовано ще до процесу СВУ).

Я на цю тему ще не писав, хоч і був заареш-

тований у справі СВУ та просидів у в'язниці сім місяців, як були виарештовані тоді всі (в м. Дніпропетровськ), хто хоч якось виявив себе *в процесі офіційно здійснюваної українізації*. А серед молодшого покоління 20-их років я був чи не найактивніший як письменник, технічний редактор ж. "Зоря" та альманаху "Зоряно", викладач української мови в школах і на курсах українізації, ба й інспектор для перевірки стану українізації міських установ. А крім того, я був дуже й дуже близьким учнем-другом рідного брата С. Єфремова — П. О. Єфремова і через те не міг би бути незавербований у СВУ чи СУМ. Ба, більше: коли я його ще до нашого арешту запитав, завіщо заарештовано С. Єфремова в Києві, він щиро мені сказав що не знає. А про саму назву "СВУ" я вперше довідався від слідчого. Той слідчий написав на клаптику паперу аббревіатуру "СВУ" і підсунув мені, спитавши, що це означає. Я не міг цього написання розшифрувати. Тоді він сказав: "Союз визволення України". Я тоді згадав, що така організація була створена в Австрії під час війни, і про це сказав йому. Та він мав на увазі місцеву таку організацію. А що саме тоді вели через подвір'я (було видно у вікно) П. О. Єфремова, то слідчий сказав: "Ото ваш отаман"... А допитували мене багато разів, наприкінці зійшлося вже три слідчі і скомандували, щоб я став "к стенке", що означало — розстріл. Проте я розумів, що в кабінеті слідчого розстрілів не може бути (розстрілювали в гаражі "чорного ворона" під рев його мотора) і через те не дуже злякався, ставши обличчям до стіни. А були й у нас такі, що не витримували такої "загрози". Напр., однієї ночі (а допитували звичайно ночами) я почув, як у сусідньому кабінеті несамоовито закричала старенька вже тоді жінка проф. В. Біднова, що був на еміграції, в Празі: "Я скажу... скажу!..." А мене незабаром після такого залякування випустили "на волю" з посвідкою, що мою справу закрито. Та й П. О. Єфремова засуджено в Харкові тільки на три роки умовно, тобто без ув'язнення (хоч він мусив виїхати з України, де не міг уже знайти праці). А той факт, що пізніше знищено й тих українських діячів та комуністів, які судили в Харкові "членів СВУ" (про це згадано в "Визвольному шляху"), свідчить про політику Москви нищити свідомих українців і без "організацій".

Я не можу більше в цій нотатці на цю тему писати, тільки ще зазначу, що публікації таких фантастично-войовничих статей (на словах, живши безпечно в країнах вільного світу) просто шкідливі для нашої визвольної справи. А в тексті "Визвольного шляху" із справою СВУ-СУМ-У пов'язано ще й пізнішу УПА.

Примітка. Свого часу цю нотатку я надсилаю до газ. "Свобода", але її там не надруковано.

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ

ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!

ЧЕРГОВА ЗУСТРІЧ ІЗ ТВОРЧІСТЮ МАРАЗ ПЕТРОВСЬКОЇ

Цим разом в Оттаві, за великими виставовими вікнами наріжного будинку в мистецькій галерії Ден появились розкішні голови-манекіни у весільних українських вінках. Виставка не тільки притягала, але й дивувала прохожих красою, формою та гармонією кольорів, головних уборів наших відданиць. Вони виглядали так незвичайно достойно, що неможливо було пройти попри виставу, не ввійшовши.

На виставці показалось тридцять вінків. При кожному була довідка, з якої місцевости України цей зразок. Усі виконані з такого матеріалу, як робили їх наші селянки-умільці — з волічки стяжок, штучних квітів, коралів, пацьорків тощо.

А на стінах були розвішані картини з різними українськими сюжетами: з природи, фолклору і портрети. Зокрема вражали прецизно виконані голкою і ниткою ікони. І вірити не хотілося, що це зробили руки однієї людини з постійними обов'язками дружини і матері.

Тож нічого дивного, що при зустрічі з І. Петровською перше запитання було про джерело її широких зацікавлень, вмілостей та успіхів. А відповідь була проста: зацікавлення сягають дитячих літ в Україні, де спостерігала одяги свого довкілля. Успіхи завдячує обдарованню. Дід і брат були малярами, чоловік — письменник, дочка — п'яніст, поет і графік. Як на одну родину не поскупив їй Бог ласки.

Вже на американській землі зустріла людей, які мали не лиш глибші і основніші зацікавлення українською культурою, але спонукали і її до дослідної праці та науки. І. Петровська з пошаною згадує сенаторку О. Кисілевську, Ірину Павличковську, мистця І. Кубарського, родину Гордінських та інших, з якими лучила її приязнь.

Однак вирішальною подією, що спонукала її працювати в ділянці українського фолклору була поїздка в Україну. Там, з жалем, побачила на селах звичайну європейську весільну пошу фабричного походження. Наші весільні одяги стали рідкісними музейними експонатами.

І почалась наполеглива праця у двох напрямках — гаптування картин і відтворювання весільних головних уборів у вільних від щоденних зайнять хвиликах. Ще в 1950 р. оттавська газета "Сітізен" помістила кілька ілюстрацій картин і дуже прихильну статтю, називаючи Ів. Петровську "малюрем голкою". Тоді ж сен. Кисілевська, коментуючи рецензію із "Сітізен", в "Українському Голосі" писала: "Треба мати... багато замилювання і любови до краси, щоб у цій атмосфері, де справді "час то гроші" присвячувати його на працю, яка ніколи не може оплатитися і замість дзвінкої монети дає тільки душевне вдоволення і насолоду мистецької творчости".

Пізніше разом з І. Павличковською приготували українську виставку в Музеї Людини в Оттаві. Ще пізніше Ів. Петровська була кілька років опікункою музею-галерії Союзу Українок Аме-

Гаптований апостол

рики, працюючи водночас в Українському Інституті в Нью-Йорку. Мала свої виставки гаптованих картин і весільних вінків у різних містах Америки й Канади.

У короткій журнальній статті неможливо вмістити повний огляд творчих здобутків Ів. Петровської, тим більше, що її творчість ще не скінчи-

Весільні вінки

лась. Хочеться висловити жаль, що ця унікальна колекція не знайшла досі вияву у формі публікації альбому з кольоровими світлинами та з професійною оцінкою. Але на те ще не пізно.

Каже наша приповідка — "Один у полі не воїн", але І. Петровська доказала, що це не завжди правда, бо сама, без нічиєї підтримки і власними коштами створила надзвичайну колекцію і, час-до-часу виставляючи її, засвідчує в той спосіб нашу культурну присутність на поселеннях.

Хочеться вірити, що наступна її виставка буде вже постійною у престижному музеї усіх національностей Канади.

Г. ОГЛЯДНА

Шукаємо активних кольпортерів у всіх більших містах, де живуть українці. Зацікавлених просимо звертатись на адресу "Нових днів".

НОВИЙ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

Українцям, що живуть в англomовних країнах, доводиться щоденно перекладати з англійської мови на рідну. Тим то можна б сподіватися, що в кожній родині, зокрема свідомій, повинен би бути якийсь англо-український словник. (Насправді, його часто заступає англо-російський чи англо-польський словник). Крім давніших словників, виданих та перевиданих у Канаді, на еміграції найбільше поширені англо-українські словники М. Подвезька. Це зокрема стосується першого його видання, ще з 1948 р. Видання це передруковано великим тиражем у Новому Світі і воно й досі доступне в багатьох крамницях, де продають українські книжки. Більшість покупців не знає, однак, що цей словник сьогодні застарілий, бо друге видання Подвезького словника (укладене до спілки з М. Баллою), що вийшло 1974 р., багато повніше (65 тисяч слів проти 50 тисяч у виданні з 1948 р., більше фразеології) та ліпше (напр. має наголоси на українських словах). Цього другого видання не передрукують у Вільному світі, бо в часі між першим і другим виданням СРСР приступив до міжнародної конвенції охорони авторських прав і за право передруку їм треба б платити. А що словник видано зовсім малим, як на всю Україну, тиражем (47 тисяч), його не легко придбати. Більше доступним зате є англоукраїнський словник Марії, Володимирки та Алли Дейків, виданий в Австралії 1979 р. (поруч з його українсько-англійським відповідником). Обидва ці найбільші англо-українські словники — Подвезька-Балли та Дейків — мають, однак, браки й хиби, відзначені давніше вже рецензентами. У першому, наприклад, це наявність поросійщених слів, особливо термінів, у другому — дуже мала кількість фразеології та досить малий обсяг (50 тисяч слів).

Тому для кожного, хто користується одним із словників М. Подвезька або словником Дейків, корисним і потрібним доповненням буде новий англо-український словник, що вийшов в Нью-Йорку, заходами двох відомих організацій — Т-ва українських інженерів Америки (ТУІА) та Українського термінологічного центру в Америці (УТЦА). Це *Вибірковий англійсько-український словник з природознавства, техніки і сучасного побуту*, част. I, автором якого є Анатоль Вовк (теперішній голова УТЦА). Хоч цей заголовок може відстрашити деякого своєю імовірною вузькою спеціальністю, насправді словник корисний і приступний для ширшого читача, а не лише для науковця чи інженера. Під категорією "сучасний побут" у словник внесено багато новіших "ходових" слів, потрібних не лише журналістові, редакторів та учителів, але просто кожній нашій інтелігентній людині.

Словник А. Вовка задуманий як доповняльний

і *поправковий* (корективний) до вищезгаданих словників Подвезька та Дейків, а зокрема до другого, повнішого Подвезького словника. Досі видана перша частина містить гасла на А-М, друга, тепер у підготові, завершить працю (що матиме коло 450 сторінок друку). Дві рецензії на надруковану частину, що досі появилися, написані відомими філологами, підкреслюють корисність та унікальність праці. Рецензія проф. В. Жили "Важлива і корисна праця" була надрукована *Свободі* з 8. IX. 1982, а рецензія проф. Б. Струмінського у "Вістях українських інженерів" за січень-червень 1983. Прихильний огляд книжки передав також недавно "Голос Америки" в Україну.

Особливість словника А. Вовка лежить у його критичному підході до українських перекладів. Крім рекомендованих, правильних перекладів словник дає також нерекоменовані, але вживані в СРСР, а то й на еміграції відповідники — поросійщені слова та зайві кальки російських слів. Рекомендовані переклади ясно відділені від небажаних (різні шрифти). Новий словник є, отже, особливо помічним для відросійщення мови діяспори.

Словник, якого ціна (вкл. пересилку) є 10 амер. дол., можна замовляти на адресу:

A. Wowk, 72 Harding Ave., Edison, NJ 08820 USA

ЗМІСТОВНІ СПОГАДИ

"WEST OF MOSCOW" Спогади про Другу світову війну та німецькі концтабори. Дмитро Чуб.

Про Червону армію сказано, що вона битиметься до останнього українця.

Під час 2-ої світової війни майже 20% червоноармійців були українські призовники, змушені, як і їхні земляки в Афганістані, битися за радянську владу, яку вони ненавиділи.

Мало хто з цих нещасних призовників вижив, щоб розказати свою історію; багато їх повбивано солдатами, які борються за справу, за яку самі українці радо б боролися.

Ті, що вижили, стали пригнічені, розчаровані або не мають охоти писати про свої переживання. Деякі бояться писати; інші вважають, що писати про це — нічого позитивного не дасть. Ще інші на мають змогу видати свої болісні розповіді.

На щастя, для нас Дмитро Чуб скристалізував переживання багатьох своїх ровесників.

Дмитро Чуб добре кваліфікований писати. Він надзвичайно добре володіє українською мовою і англійською мовою він пише майстерно та владно. Книжка "West of Moscow" читається з захопленням. І все в ній правда, від початку до кінця.

Багато українців, яких я знаю, оповідають усно свої воєнні історії захопленим слухачам, які то

тремтять від жаху, то посміхаються з радості, слухаючи про героїзм звичайних людей і навіть дітей тих часів.

Часу залишилося мало. Люди цих років тепер переважно пенсіонери. Їхні історії мусять бути розказані, бо якщо люди не знатимуть цих історичних фактів, багато більше їх стане жертвами нових Гітлерів та Сталінів.

Ця книжка матиме успіх, якщо вона відкриє очі багатьом людям про жорстокість комунізму та подібних диктатур.

Якщо вона заохотить інших так само розповісти свої воєнні переживання, вона порадує більше австралійців, що вони відкрили свої двері і привітали тих людей, переміщених війною; вона теж заповнить величезну прогалину у знанні пересічної людини про становище й досі поневолених націй.

Автор дуже надійний. Він пише про те, що бачив, що переходив та записав у свій щоденник.

Більше того, він аналізує обережно й компетентно. Він не лише читає заціпенілого від страху перед кількістю й міццю Червоної армії, повної насильно призваних людей з народів, які знаходяться під Росією, а, навпаки, дозволяє нам усвідомити внутрішню слабкість того велетня, який не поєднаний національністю, релігією чи будь-якою спільною метою.

Джон Квілл

Мельборнський австралійський тижневик "The Advocate" з 1. 12. 83 р.

ЛИСТИ МИТРОПОЛИТА ВАСИЛЯ ЛИПКІВСЬКОГО

Українська книжкова скарбниця збагатилася ще одним цінним виданням — *Листи Митрополита В. Липківського, 1933 — 1937*.

Видані листи митр. Липківського були писані до бл. п. о. Петра Маєвського в Канаду. О. Маєвський упорядкував їх, написав передмову та оформив книгу до друку. "Листи" вийшли книжкою вже після смерті о. Маєвського. Книжку видало Братство ім. Митр. В. Липківського й увесь наклад (500 примірників) подарувало Комітетові Побудови Пам'ятника Митр. В. Липківському для придбання фондів.

Книга складається із трьох розділів: 1. Листи друком, 2. Листи оригінали (фотокопії), і 3. Листи і Передмова у перекладі англійською мовою. Між ілюстраціями є грамота висвяти о. Петра Маєвського митрополитом Липківським, підписана Митрополитом.

У вступному слові о. Маєвський пише: "Видання цих "Листів" є одним із трьох творів Митрополита Василя, що вийшли друком. А решта цінних творів що вийшли з під його пера не тільки не були друковані, але безслідно пропали."

"Листувався я з Первосвятителем нашої Церкви від 1933 до 1937 р. коли Митрополита ареш-

товано й заслано невідомо куди. З Митрополитом Василем я був досить близько знайомий, бо працював кілька літ у канцелярії ВПЦРаді й часто зустрічався з ним, а також вітав його кілька разів у своїй парафії в Києві."

Листи променюють особистістю митрополита Василя. Кожне речення доповнює портрет великої людини, яка, хоч роками була змушена жити у нужді, відірвана від Церкви і людей, проте духовно лишилася Великим Митрополитом!

Зовнішній вигляд книжки є також дуже гарний. Темносиня обкладинка оздоблена втиснутим золотом: багата, декоративна рамка, яка вміщує емблему УАПЦ 1921 р.

Книга "Листів" надається бути цінним подарунком з нагоди свят Різдва та Великодня. Для старших читачів вона буде рідним подувом пержитих часів; для молодших — це джерело історії України.

Увесь прибуток з книжки призначений на закінчення будови пам'ятника митр. В. Липківському та для видання пропам'ятної книги з нагоди будови пам'ятника. Ціна (вкл. з пересилкою) 15 ам. доларів. Чеки слід виписувати на **Metropolitan Lypkivsky Fund #760** та пересилати до:

LETTERS

8600 Buckhannon Drive
Pctomac, MD 20854, USA

"ЛИЦАР ПРАЦІ І ОBOB'ЯЗКУ"

У серії Бібліотеки Українознавства ч. 48 Наукового Т-ва ім. Шевченка появився у В-ві "Євшан Зілля" в Торонто, за редакцією Б. Гошовського, збірник п. з. "Лицар праці і обов'язку" (такий же заголовок вступної статті Дм. Дорошенка), присвячений пам'яті проф. Олександра Лотоцького-Білоусенка (1870-1933), одного з найвидатніших наших діячів на переломі XIX-XX століть, який стояв — за словами Д. Дорошенка — п'ятдесят років на передових позиціях українського національного руху, лицаря-борця за українське слово і книжку в умовах царсько-московських заборон і цензури, борця за автокефалію Української Православної Церкви, ініціатора і видавця першої модерної енциклопедії українознавства, автора численних наукових праць, блискучого мемуариста (4 томи "Сторінок минулого"), державного мужа — міністра і дипломата в 1917-20 рр., директора Українського Наукового Інституту в Варшаві.

Про багатогранну діяльність і заслуги Ол. Лотоцького пишуть у цій книжці у 17 статтях наші передові автори — М. Антонович, І. Власовський, П. Зайцев, І. Кедрин, І. Коровицький, митр. Мстислав, О. Прицак та інші. В ній є бібліографії писань і видань О. Лотоцького і про нього, англomовна передмова, покажчики імен і назв та численні фот. Ця книжка стане цінним

набутком кожної приватної і громадської бібліотеки, а особливо вартісна вона для студентів українознавства й суспільно-громадських діячів.

Ціна книжки в твердій оправі 10 дол. Замовлення поштовим переказом або чеком слати на адресу:

YEVSHAN-ZILLJA PUBL.
469 Durie Street
Toronto, Ontario, Canada
M6S 3G6

НОВІ КНИЖКИ

Богдан Рубчак. **Крило Ікарове, нові й вибрані поезії**. Обкладинка Любослава Гуцалюка. Вид-во "Сучасність", 1983. 183 стор. Ціна 10 ам. дол. Можна набуті в українських книгарнях або замовити у видавництві "Сучасність".

Емма Андіївська. **Каварня: поезії**. Оформлення Якова Гніздовського. Бібліотека Прологу і Сучасності ч. 160. 126 сторінок. Ціна 8 ам. дол. Замовляти в українських книгарнях або в видавництві "Сучасність".

За національну єдність: Збірник ч. 2. Упорядкував і зредагував Мирон Королишин. Торонто, "Батьківщина", 1983. 160 сторінок, ілюст. Ціна 10.00 дол. Замовляти в Вид-Ві "Батьківщина" в Торонто.

Цей збірник містить деякі документи Гетьманського руху й зокрема кидає трохи світла на стремління Павла Скоропадського створити об'єднаний український провід під час Другої світової війни. Особливо вартісні є матеріали присвячені великому українському політичному теоретикові В. Липинському та спогади впорядника про маловідомі факти з часів останньої війни.

З УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ В АВСТРАЛІЇ

Малярська виставка в Ессендоні. 30 жовтня м. р. в Ессендоні біля Мельборну відбулась велика виставка картин та ужиткового мистецтва. У виставці, яку організувала Українська Громада Вікторії, взяли участь: Зіна Ботте, Борис Улегла, Оля Радіон, Раїса Булка, Людмила Гриценко, Ярина Ляхович, Володимир Климків, Кость Любарський, Аделя Стахів, Євген Стахів, Василь Цибульський, Ганя Цибульська, Таня Венгрінович, Віктор Ткач та Юрій Гіммельрайх. Всього було виставлено 256 експонатів. Крім образотворчого мистецтва, було показано також різьбарство, писанки, глиняний посуд, дерев'яні писанки тощо. Найбільше картин виставив голова СУОМА на Вікторію Василь Цибульський — понад 50 полотен. Виставка зробила гарне враження на відвідувачів.

Збірник віршів Б. Коваленко. Щойно вийшов з друку під маркою Літературно-мистецького клубу ім. Василя Симоненка в Австралії перший збірник нашої поетеси Боженни Коваленко **"Томін Дніпра"**.

Її вірші віддзеркалюють переважно тугу авторки за рідною землею, спогади про минуле, жалі за втраченою молодістю. Чимало поезій мають громадське звучання, присвячені борцям за волю України, нашим клясикам, видатним жінкам України. Приємний і сам вигляд збірника. Боженна Коваленко — член ОУП "Слово", друкувалась в багатьох виданнях.

ВІДГУК НА СТАТТЮ "ЧИ ВАРТО РОЗ'ЯТРУВАТИ РАНУ?"

**"Собакой бить дело не худое, но
без причины лаять на всякого дурно".**

Г. Сковорода.

27 жовтня 1983 року в 43-ому номері "Української Думки", що її видає Союз Українців у Великій Британії, надрукована стаття "Чи варто роз'ятрувати рану", автор якої, Ніна Марченко, розповіла про те, як вона стала українською патріоткою, а після того, ніби звітуючи про пройдене, написала: "Проте, звідомлення, яке випадково побачила в "Українському Слові" за четверте вересня 1983 року, настільки мене вразило, що я ходила кілька днів немов приголомшена. У голові сновигали різні думки і десь стоголосо відбивалося питання, на яке не знаходилося відповіді."

Питається, як ж причина вивела з рівноваги громадську діячку, яка любить займати місце на покурті і показувати себе перед людьми великою рибою? Виявляється, що причиною лиха було те, що розумні люди з УВУ в Мюнхені провели літературний вечір, присвячений Миколі Хвильовому. Найбільше ж роздратувало Н. М. те, що ректор УВУ говорив позитивно про М. Хвильового і що там були присутніми студенти і громадяни з різних країн поселення. Н. М. пише: "Звичайно, у вільних країнах можна все робити, можна кланятися кому хочеш і скільки хочеш. Ректор УВУ підкреслив, що університет не вперше відзначає Хвильового і це мене здивувало, бо чим прислужився Хвильовий для української нації, що його треба аж так глибоко вивчати?"

Після цього, вона взяла відро з смердючим дьогтем і вилила на голову Хвильового, показуючи його людям, як чорта з рогами. Розправившись з великим "грішником" Хвильовим, Ніна Марченко почала топтати й Івана Багряного та Володимира Винниченка.

Той, хто читає "УД", часто бачить на її сторінках розтягнуті на км дописи і статті, писані Н. М. Але біда не в самій багатословності, а в тому, що в ній просувається для довірливих читачів отруйна їжа: "...Вивчати твори письменників і політиків може собі дозволити тільки державний народ, а не нація, що бореться за визволення."

Згідно такого вчення виходить, що "нація, що бореться за визволення" замість аналізування та наслідування кращих зразків з державотворчої та літературної діяльності тих, хто віддав свою душу

і тіло за український народ, зобов'язана їх очорнювати, проклинати, накладати на них анатему, судити і таким чином допомагати ворогам. Бідна та нація, що йде такими кроками і поборює тих, кого повинна шанувати!

З "Українських вістей" знаємо, що за рік перед початком війни, коли Багрянний повернувся із трьохрічного заслання, де він карався не за любов до московських більшовиків, а за безмежну любов до України, тодішній керівник СУП, Юрій Смолич, називав його контрреволюціонером, буржуазним націоналістом, ненависником радянської влади і ворогом народу, через що, мовляв, він по заслугі відбував кару...

Якщо за срібло Юда продав Ісуса Христа на кару смерті, Петро відрікся, а Кочубей зробив цареві донос на славного гетьмана України, Івана Мазепу, то за що ж тоді Ніна Марченко зневажає Багряного?

Теза Багряного "Де перебувають наші кадри" вже стверджена життям. Цього не бачить лише той, хто має голову тільки для надівання капелюха. Про те добро, що його протягом свого життя зробив Багрянний для України, для західного світу і зокрема для нас на чужині, історія буде розповідати нашим нащадкам.

Під час відзначань державнотворчих Актів що відбувалися в 1918-1919 роках на нашій Батьківщині, підкреслюється, що відсутність національної свідомості серед нашого народу, брак війська і озброєння та нерозуміння нас західним світом привели до поразки Визвольних змагань за Україну. Але про те, що із-за своєї непродуманості і самі керівники тодішньої революції у великій мірі сприяли поразці змагань, то майже ніхто не говорить. Скажемо, що одним із тих, хто серед тодішніх керівників найкраще розумів прагнення свого народу, був Володимир Кирилович Винниченко.

Коли б тодішні керівники української революції зрозуміли далекого політика, Винниченка, в справі будівництва нашої держави й негайно застосували б його програму в життя, то сьогодні господарями України були б не московські окупанти, а українські люди. Але Винниченко був не тільки політиком і творцем Української Держави, а й був обдарованим талановитим письменником, на творах якого просвітілася не одна людина. Хто прочитає його роман "Соняшна машина", той до кінця свого життя буде чесним до себе і до людей.

Поборювати таку ідею і її автора, який при допомозі своєї "Соняшної машини" в радянських умовах виступав на захист обдуреного і поневоленого Леніном українського народу, — це великий гріх супроти України.

З написаного у "Нових Днях" Петром Голубенком про Миколу Хвильового знаємо, що під час Визвольних Змагань, він, керуючи партизанським загonom "Вільні Козаки", боровся за Українську Народну Республіку під жовтоблакитним прапором, сформувавши в тій боротьбі свій ідейно-національний світогляд. Але після воєнної поразки УНР і її окупації московськими більшовиками, попавши під вплив тодішньої ленінської національної політики з її гаслами права народів на самовизначення, вступив до Комуністичної партії, щоб брати активну участь у революційних подіях України.

У перших роках існування советської влади, на в'язаній нашому народові силою окупантів, були куценькі ознаки української державности, що сприяли відродженню національно-культурного та економічного життя в країні але через короткий час московські більшовики, побачивши загрозу їхнім завойовницьким плянам, почали винищувати українську інтелігенцію, заможніших трудових селян, розгромлювати українізацію і в 1932-1933 роках організувати голод, який викосив на Україні мільйони людей.

Глибоко вивчаючи корінь справи, Хвильовий прийшов до висновку, що програма Комуністичної партії, яка спекулювала нею в революційних роках, складалася не для здійснення, а лише для тактики і, що боротьба за комунізм є боротьбою за реставрацію імперії, у якій Україна повинна й далі бути рабом.

Заслуга Миколи Хвильового перед українським народом і його історією є в тому, що він розкрив партію російських комуністів-більшовиків як спадкоємців і продовжувачів російського імперіалізму і як контрреволюційну силу на шляху національного відродження інших народів. Він і сьогодні є незримо-присутнім серед тих, хто бореться в Україні за людські і національні права. Його постріл у власну скроню 13 травня 1933 року схвилював у той час українську молодь, яка під час війни не хотіла віддавати життя за Сталіна і "родіну".

Безпомилкових людей у світі нема. Пам'ятаймо, що на джерелі нашого життя, на Сонці, також є плями, але воно нас гріє і світить нам і завжди залишається сонцем.

Апостол Христової правди, Павло, перед тим, як стати святим, жорстоко ставився до християн але коли під впливом Св. Духа прозрів, то почав для добра людей поширювати християнську віру.

З цього також варто робити нам висновок і застосовувати його до тих, у кого добро переважає зло, зроблене в наслідок помилок.

Д. Рибалка, Англія

ЗАПЕРЕЧУЮ...

Читаючи спогади п. Івана Майстренка, під заг. "Історія мого покоління" в журналі "Нові дні" за листопад 83 року, де було закінчення спогаду, я натрапила на таке речення, цитую: "За царський режим стояли **СУЦІЛЬНО** священники російської православної церкви, які виконували і деякі поліційні функції."

Це його твердження мене здивувало й обурило... Чому це п. Майстренко взяв на себе сміливість робити такі висновки? Невже він ніколи не знав, не чув, як тисячі православних священників-українців, на чолі з св. п. Митрополитом Василем Липківським (тоді він був священником російської церкви) у 1921 році, на Соборі в Києві, заснували Українську Автокефальну Православну Церкву?!

Пізніше священники та й багато вірних загинули чи в холодному Сибіру чи й взагалі невідомо де

склали свої кістки... А до революції усі ж вони належали до російської православної церкви.

Шкода, дуже шкода, що автор спогаду так **СУ-ЦІЛЬНО** запламив православних священників, поміж ними й свідомих українців, яких ввесь час переслідувала й атеїстична советська влада.

Лариса Дончук, Філадельфія

БЛ. П. МАРІЯ ПЕРЕДЕРІЙ

25 листопада 1983 р. після довгої і тяжкої недуги упокоїлася в Монреалі Марія Михайлівна Передерій. Бл. пам'яті Марія народилася 24 грудня 1923 р. в релігійній і патріотичній селянській родині в Зах. Україні. До гостинної Канади прибула в 1952 році. Тут одружилася з Іваном Передерієм і поруч з ним брала активну участь у житті громади св. Покрови, належала до церковного хору, до Союзу Українок Канади при громаді та до Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб.

Покійна була ідейною громадянкою і прекрас-

ною людиною, тому мала багато приятелів. Не дивно, що під час панахид заля не вміщала присутніх. Чин похорону відслужено 28 листопада в церкві св. Покрови у Монреалі, а похоронено Покійну з православної церкви пресв. Тройці в Лондоні, Онтаріо, 30 листопада. Під час поминального обіду зібрано на невянучий вінок 170 дол.

Глибоко співчуваємо читачеві нашому І. Г. Передерієві та дальшій родині, а покійній Марії хай буде вічна пам'ять.

ПОДЯКА

З приводу невіджалуваної і тяжкої для мене втрати моєї дорогої Дружини Марійки, складаю велику подяку о. Ю. Бригідеру, настоятелю УПЦер-

кви св. Покрови в Монреалі за відвідини хворої в лікарні та запричащення Найсвятішими Дарами, о. Епіфанію за постійні молитви. Велика подяка всім людям за відвідини хворої вдома, в лікарні, за надіслані квіти і доброзичливі побажання.

Велика подяка о-м Юрію і Епіфанію за відслушення панахид і похорону в Монреалі та о. прот. Ю. Красевичу, наст. УПЦеркви пресв. Тройці в Лондоні за панахиди і відпровадження Покійної на вічний спочинок. Диригентам І. С. Козачку в Монреалі та пані В Олійник в Лондоні за прекрасний спів в часі панахид і похорону з хористами, що не пошкодували свого часу. Велика подяка всім нашим друзям, знайомим, що так чисельно прийшли віддати останню шану Покійній, за зворушливі вислови співчуття, за вінки, за пожертви на невянучий вінок. Прапороносцям, що тримали почесну варту біля Покійної, всім паням, що приготували поминки в Лондоні та Монреалі велика дяка. Глибоко вдячний голові Громади в Лондоні п. В. Снігу, що так багато допоміг мені. Спасибі о. прот. Ю. Красевичу і гол. Громади в Монреалі д-ру О. Мельнику за проведення поминального обіду, а проф. А. Степовому за прекрасний спогад про Покійну. Дякую своїм добрим сусідам-французам Т. і Л. де Гір, що прийшли першими з допомогою в хвилині мого розпаду. Дякую п. П. Сарнавському, що так багато допоміг своїм транспортом і опікою хати в часі моєї неприсутності. Дяка всім, що несли труну з Покійною в обох містах. Невимовно вдячний нашій добрій мамі і братові, що прибули здалека, щоб прийти з розрадою і допомогою в тяжкій для мене хвилині.

Всім Вам від щирого серця вдячний, а пам'ять про Тебе, моя хороша і добра Марійко, буде в моїй душі вічною.

Спи спокійно, моя Дорога, до другого пришествя нашого Спасителя!

Іван Передерій — чоловік

ВШАНОВАНО ОСНОВНИКІВ КАТЕДРИ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ НА 1983 РІК

Це звання надається щорічно особам чи установам, які пожертвували в часі поточного року \$1000 на першу канадську катедру українських студій при Торонтському університеті.

Звання "Основників Катедри" на 1983 рік одержали: з Торонто — Джим Кутс, Михайло і Дарія Цибульські, Ярослав М. Гуменюк, д-р Роман Б. Гуменюк, Павло Іванів, Марія Макаровська, Володимир Макаровський, Ліга Католицьких Жінок при церкві св. Димитрія, з Тандер Бей — д-р Ірина Давосир і Юрій Давосир, з Сент Кетеринс — покійний Микола Дорош, та Роберт Конквест із Стенфорду, Каліфорнія.

Крім вшанування "Основників Катедри" на бенкеті 16-го листопада рівнож відзначено інавгурацію подокторської наукової стипендії ім. Едварда Шраєра.

Генеральний Губернатор Шраєр особисто вручив цю подокторську наукову стипендію в сумі \$5,000 д-рові Степанові Величенкові.

Ігор Осаківський

ЛЕКЦІЇ ПРО НАРОДОВБИВСТВО ГОЛОДОМ

Торонтська Шкільна Рада приготувала серію лекцій про український голодомор 1932-33 рр.

Шкільна Рада звернулася до проф. Ореста Субтельного щоб виготовив цю серію лекцій. "Чим ширше повідомимо світ про страшний голодомор 1932-33 рр. в Україні, тим краще зможемо запобігти таким колосальним трагедіям у майбутньому. Торонтська Шкільна Рада перша в світі впровадила такий курс у свій курікулум," — заявив проф. Субтельний.

Шкільний радний Олесь Чумак підтвердив, приємство разом з заходами Українського Зв'язкового Комітету, сказав: Тема надзвичайно вчасна і разом з навчанням про єврейський голокост дасть світові зрозуміти брутальну жорстокість тоталітарних режимів.

За дальшими інформаціями звертатися до таких осіб:

Мгр. Олесь Чумак — на праці — 598-4931, екст. 640, дома — 762-1410.

Проф. д-р Орест Субтельний — в університеті — 667-3824, дома 767-0434.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВИД-ВА "НД" ЗА СІЧЕНЬ 1984

КАНАДА

М. Муха, Торонто	\$50.00
пані Н. Лазоренко, Ст. Брюно	35.00
А. Канарейський, Пінтінгтон	25.00
П. Остапович, Торонто	20.00
К. Сітко, Торонто	15.00
М. Кульчицький, Мілгроув	15.00
К. Ткаченко, Судбурі	10.00
В. Конюх, Скарборо	10.00
А. О. Лист, Віндзор	10.00
Ст. Яворський, Оттава	10.00
П. Гурінов, Вінніпег	10.00
М. Гнатів, Вінніпег	10.00
о. О. Фляк, Ідмонтон	10.00
А. Шиманський, Бирнабі	10.00
М. Сахно, Торонто	5.00
Е. Вацик, Іслінгтон	5.00
І. Жаботинський, Іслінгтон	5.00
І. Даценко, Торонто	5.00
В. і М. Жұраківські, Ст. Катарінс	5.00
М. Перекліта, Торонто	5.00
В. Кзанівський, Ст. Катарінс	5.00
Н. Кузьменко, Лондон	5.00
о. Д. Свириденко, Судбурі	5.00
А. Йова, Стрітсвіл	5.00
А. Ведмідь, Смітвіл	5.00
М. Галка, Торонто	5.00
В. Мельник, Монреал	5.00
В. Зимовець, Ст. Лионар	5.00
А. Ромась, Ласал	5.00
пані А. Ткаченко, Ідмонтон	5.00
пані Хархаліс, Місісога	5.00
М. Сотник, Торонто	5.00

США

пані А. Гувєр, Сакраменто	\$35.00
П. Одарченко, Такома Парк	20.00
А. Педа, Данимор	20.00
В. Андри, Бийсайд	15.00

М. П. Коць, Нью-Йорк	15.00
Ю. Поліщук, Пітсбург	15.00
пані А. Повстенко, Сілвер Спрінг	15.00
О. Булавицький, Міннеаполіс	15.00
пані В. Вовенко, Мічиган	15.00
С. Вестеровський, С. Барінгтон	10.00
Д. Строїч, Дитройт	10.00
В. Павленко, Філадельфія	10.00
М. Шаблій, Чикаго	10.00
П. Діловський, Рочістер	10.00
І. Даниленко, Сомердйіл	10.00
В. Пономаренко, Клівланд	10.00
П. Косенко, Рочістер	10.00
і Мигайчук др., Парма	10.00
В. Ківа, Форт Лодердйіл	10.00
пані А. Бразник, Нью-Йорк	10.00
Н. Андриянов, Саратога	5.00
О. Сахно, Гардінер	5.00
А. Слюсаренко, Філадельфія	5.00
Ф. Наконечний, Гарланд	5.00
М. Костирко, Сакраменто	5.00
В. Надрага, Сілвер Спрінг	5.00
Я. Клим, Асторія	5.00
Н. Чумак, Бостон	5.00

АВСТРАЛІЯ

Г. Кузьмич, Мірілендс	(кан.) 14.23
О. Коваленко	(автср.) 20.00
Ф. Миколаєнко,	3.67

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Й. Гошуляк, Торонто, Канада	1
о. І. Куташ, Монреал, Канада	1
(Різдвяний дарунок)	
Галина Дмитрів, Лос Анджелис, США	1
П. Одарченко, Такома Парк, США	1
В. Гришко, Сіятл, США	1
(Різдвяний дарунок)	
А. Глінін, Німеччина	1
Д. Нитченко, Австралія	1
Ф. Миколаєнко, Австралія	1

Щире спасибі всім за допомогу й пожертви.

Редакція і адміністрація

У Видавництві "Нові дні" вже можна набути книгу

Гелія Снегірьова

"НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ ТА ІНШІ ТВОРИ"

Книга в твердій оправі, має 492 сторінки й багато ілюстрацій. Ціна книги з пересилкою в Канаді 20 кан. доларів, в інших країнах — 20 амер. дол. Замовляйте книгу Г. Снегірьова не гаючись.

Також маємо ще кілька примірників книжки Петра Волиняка

"ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО"

Ця велика, ілюстрована 680-сторінкова книга в твердій оправі коштує тільки 12.75 дол. Замовляйте у Вид-ві "Нові дні".

НОВІ КНИГИ, ЯКІ ЩОЙНО НАДІЙШЛИ З УКРАЇНИ

- Загребельний П. РОЗГІН** Роман. "Радянський письменник", Київ 1976, стор. 672.
Цей роман розповідає про історію покоління, до якого належить сам автор. \$ 3.55
- Ільченко О. ПЕТЕРБУРЗЬКА ОСІНЬ.** Повісті. "Дніпро", Київ 1975, стор. 518. До книжки ввійшли: "Петербурзька осінь" — повість про життя Т. Г. Шевченка в Петербурзі після заслання; "Італійське Каприччо" — розповідь про перебування Юрія Федьковича в Італії; "Звичайний хлопець" — твір з життя Валерія Чкалова та "Солом'яна Рукавичка" 2.60
- Колесник П. ТЕРЕН НА ШЛЯХУ.** Роман. "Дніпро", Київ 1975, стор. 464. Ця книга про дитячі й юнацькі роки Івана Франка. 2.20
- Ле І. НАЛИВАЙКО.** Історичний роман. "Дніпро", Київ 1975, стор. 472. Ілюстрації народного художника УРСР І. С. Іжакевича. 3.65
- Малик В. ЧОРНИЙ ВЕРШНИК.** Роман. "Молодь", Київ 1976, стор. 320. В романі "Чорний вершник" автор продовжує розповідь про героїв, відомих читачеві з попередніх книг — "Посол Урусшайтана", та "Фірман султана". Події твору розгортаються на фоні історичної обстановки, що склалася на Україні, зокрема на Правобережній, у другій половині XVII століття. 1.65
- Мекитин Т. КРИЗЬ БУРІ.** Історичні повісті. "Каменярь", Львів 1976, стор. 320. До книги увійшли два твори: "Утікач з Ніневії" — історична повість з життя Ассирії та Вавилонії кінця VII ст. до н.е. і "Поклик серця", у якій відображено життя антів зокрема племені звинів, у 3 ст. н.е. 1.50
- НАСЕЛЕННЯ ПРИКАРПАТТЯ І ВОЛИНИ ЗА ДОБИ РОЗКЛАДУ ПЕРВІСНООБЩИННОГО ЛАДУ ТА В ДАВНЬОРУСЬКИЙ ЧАС.** — Наукова думка, Київ 1976, стор. 224. 4.50
- Приходнюк О. М. СЛОВ'ЯНИ НА ПОДІЛЛІ (VI-VII ст. н.е.)** "Наукова думка", Київ 1975, стор. 156. 2.95

Пишіть за списками книжок і пластинок.

Замовлення більше \$15.00 крамниця оплачує за пересилку. Пошта за одну пластинку в Канаді 50¢, за кожну додаткову 20¢. В США 75¢, а за кожну додаткову — 25¢.
В Онтеріо просимо додавати 7% сейл текс.

УВАГА! До замовлення на \$1.00 (одного долара) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату. Слід вказувати ім'я автора та назву книжки.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West, Toronto 3, Ontario, Canada

Tel.: 532-8928